

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Ievos Bilotaitės
V kurso, privatinės teisės: civilinių ginčų
studijų šakos studentės

Magistro darbas
Arbitražo institucijų teisinis statusas ir atsakomybė
Legal Status and Responsibilities of Arbitration Bodies

Vadovė: lekt. dr. Eglė Zemlytė

Recenzentas: doc. dr. Rimantas Simaitis

Vilnius

2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe yra analizuojamas arbitražo institucijų teisinis statusas, atskleidžiant institucinio arbitražo sampratą ir arbitražo institucijų funkcijas bei sudaromus santykius arbitražo procese. Nagrinėjama arbitražo institucijoms taikoma atsakomybė, atsižvelgiant į įvairių valstybių nacionalinį reglamentavimą ir arbitražo institucijų taisykles, bei vertinamos atsakomybės taikymo sąlygos, tokios kaip civilinės atsakomybės rūšis ir taikytina teisė.

Pagrindiniai žodžiai: arbitražas, institucinis arbitražas, arbitražo institucijų imunitetas, arbitražo institucijų civilinė atsakomybė, taikytina teisė.

This Master's thesis analyses the legal status of arbitral institutions, highlighting the concept of institutional arbitration and the functions of arbitral institutions, as well as the relationships established in arbitration. The liability of arbitral institutions is examined in light of the national rules and regulations of arbitral institutions, and the conditions for the application of liability, such as the nature of civil liability and the applicable law, are evaluated.

Keywords: arbitration, institutional arbitration, immunity of arbitral institutions, civil liability of arbitral institutions, applicable law.

TURINYS

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI	2
TURINYS	3
IŽANGA	4
1. ARBITRAŽO INSTITUCIJŲ TEISINIS STATUSAS	8
1.1. Institucinio arbitražo samprata	8
1.2. Arbitražo institucijų funkcijos	10
1.3. Arbitražo institucijų teisiniai santykiai su proceso šalimis ir arbitrais	17
2. IMUNITETO TAIKYMAS ARBITRAŽO INSTITUCIJOMS	23
2.1. Absoliutus arbitražo institucijų imunitetas	23
2.2. Ribotas arbitražo institucijų imunitetas	27
2.3. Imuniteto arbitražo institucijoms netaikymas	29
2.4. Arbitražo institucijų taisyklės, susijusios su jų atsakomybe	33
3. ARBITRAŽO INSTITUCIJŲ ATSAKOMYBĖ.....	40
3.1. Arbitražo institucijoms taikoma civilinė atsakomybė.....	40
3.2. Arbitražo institucijų atsakomybei taikytina teisė	44
3.3. Arbitražo institucijų atsakomybės santykis su arbitro atsakomybe	48
IŠVADOS	52
1 priedas. Arbitražo institucijų taisyklės, susijusios su arbitražo institucijų atsakomybe .	53
NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	57
SANTRAUKA	64
SUMMARY	65

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Pripažįstama, kad arbitražas yra dviejų rūšių: *ad hoc* ir institucinis. *Ad hoc* arbitraže šalys pačios nusistato taisykles, pagal kurias nagrinės ginčą. Ginčas tokiu atveju yra nagrinėjamas pagal ginčo šalių poreikius, taip, kaip pačios šalys pageidauja. Ginčą nagrinėjant pagal šią arbitražo formą, yra ypatingai svarbus ginčo šalių bendradarbiavimas, kitu atveju arbitražas tampa neefektyvus (Blackaby *et al.*, 2015, p. 42-43). Rinkdamosi *ad hoc* arbitražą, ginčo šalys turi atkreipti dėmesį į tai, kad, sudarydamos arbitražinę išlygą, šalys turi aptarti esminius būsimo arbitražo proceso aspektus, pavyzdžiui, arbitrų skyrimo tvarką ir kt. Kilus ginčui, šis procesas gali būti sudėtingas dėl šalių nesutarimų. Pasirinkus institucinį arbitražą, arbitražo išlygą sudarančioms šalims užtenka įvardyti instituciją, kuri bus atsakinga už ginčo administravimą ir įvairius arbitražo procesui svarbius aspektus (Born, 2014, p. 169). Tam tikrais atvejais *ad hoc* arbitraže dalyvauja ir arbitražo institucija, kai ginčo šalys, nors ir yra pasirinkusios *ad hoc* arbitražą, paprašo arbitražo institucijos teikti tam tikras paslaugas, pavyzdžiui, paskirti arbitrą, kuris nagrinėtų jų ginčą.

Arbitražo institucijos – tai privačios arbitražą administruojančios institucijos, kurios veikia pagal savo nustatytas arbitražo proceso taisykles. Žinomiausios arbitražo institucijos yra Tarptautinių prekybos rūmų Tarptautinis arbitražo teismas (angl. *International Chamber of Commerce, International Court of Arbitration*) (toliau – ICC), Londono tarptautinio arbitražo teismas (angl. *The London Court of International Arbitration*) (toliau – LCIA), Stokholmo prekybos rūmų arbitražo institucija (angl. *Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce*) (toliau – SCC), Amerikos arbitražo centras (angl. *American Arbitration Association*) (toliau – AAA), Singapūro tarptautinio arbitražo centras (angl. *Singapore International Arbitration Centre*) (toliau – SIAC), Tarptautinių ginčų sprendimo centras (angl. *International Centre for Dispute Resolution*) (toliau – ICDR) ir kt. Lietuvoje viena iš žinomiausių arbitražo institucijų yra Vilniaus komercinio arbitražo teismas (toliau – VKAT). Akcentuotina, kad šios išvardytos institucijos yra vadinamos privačiomis tarptautinėmis institucijomis. Egzistuoja ir viešosios tarptautinės institucijos, pavyzdžiui, Nuolatinis arbitražo teismas (angl. *Permanent Court of Arbitration*) (toliau – PCA), ir tam tikrai industrijai priskirtinus ginčus nagrinėjančios institucijos, pavyzdžiui, Niujorko maisto platintojų asociacija (angl. *The Association of Food Distributors, Inc., of New York*) (Kröl *et al.*, 2003, p. 36) ir kt.

Pastaraisiais metais įvairios arbitražo institucijos fiksuoja sparčiai didėjančius nagrinėjamų bylų skaičius. Pavyzdžiui, SIAC 2019 m. buvo pradėtos 479 bylos, iš kurių

95 proc. sudarė bylos, kurias administravo SIAC¹. 2020 m. bylų skaičius SIAC padidėjo beveik dvigubai, t. y. per 2020 m. SIAC gavo 1080 naujų bylų, iš jų 98 proc. sudarė ginčai, kuriuos administravo SIAC². LCIA rekordinį kreipimūsi skaičių užfiksavo 2020 m. (444 bylos, iš kurių 407 buvo administruojamos LCIA)³. ICC 2020 m. taip pat buvo sėkmingi – registruotos net 946 bylos, iš jų – 929 vyko instituciniame arbitraže⁴. Nors VKAT gautų bylų skaičius 2019 m. yra mažesnis – 25 bylos, tačiau vis tiek buvo pradėta daugiau bylų nei 2018 m.⁵. Iš pateiktų duomenų matyti, kad arbitražo institucijose kiekvienais metais pradedama administruoti vis daugiau bylų. Tai rodo didėjančią asmenų susidomėjimą ir norą savo ginčus perduoti administruoti arbitražo institucijoms.

Dėl šių priežasčių itin aktualus arbitražo institucijų statuso bei atsakomybės analizės poreikis. Vis dėlto nei tarptautiniu, nei daugumos valstybių nacionaliniu mastu teisės aktuose nėra įtvirtino aiškaus arbitražo institucijų statuso ar atsakomybės. Lietuva yra ne išimtis. Lieka neaišku, koks yra teisinis arbitražo institucijų statusas, ar joms yra taikomas imunitetas ar atsakomybė, jei taip, kokia apimtimi.

Darbo tikslas. Šio magistro darbo tikslas yra ištirti ir atskleisti, koks yra arbitražo institucijų teisinis statusas, t. y. apibrėžti institucinio arbitražo sąvoką, įvertinti arbitražo institucijų atliekamas funkcijas bei arbitražo institucijų santykius arbitraže. Išanalizavus įvairių valstybių nacionalinį reguliavimą bei teismų praktiką, siekiama nustatyti, ar arbitražo institucijoms turi būti taikoma atsakomybė ir kokios jos taikymo sąlygos.

Darbo uždaviniai. Darbo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

- 1) Apibrėžti arbitražo institucijų teisinį statusą, analizuojant institucinio arbitražo sampratą, arbitražo institucijų teikiamas funkcijas arbitražo procese bei santykius su arbitrais ir ginčo šalimis.

¹ Siac.org.sg. *SIAC Sets a New Record in 2019* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.siac.org.sg/69-siac-news/655-siac-sets-a-new-record-in-2019> [žiūrėta 2020 m. kovo 16 d.].

² Informacija iš 2021 m. kovo 31 d. vykusios konferencijos „SIAC Annual Appreciation Event 2021“. Siac.org.sg. *Annual Report 2020* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.siac.org.sg/images/stories/articles/annual_report/SIAC_Annual_Report_2020.pdf [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.].

³ Lcia.org. *Record number of LCIA Cases in 2020* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lcia.org/News/record-number-of-lcia-cases-in-2020.aspx> [žiūrėta 2020 m. kovo 16 d.].

⁴ Iccwbo.org. *2019 ICC Dispute Resolutions Statistics. The International Chamber of Commerce has published a full statistical report, offering an in-depth breakdown of the numbers behind the growth of ICC Arbitration and ICC Mediation for 2019* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://iccwbo.org/publication/icc-dispute-resolution-statistics/?_cldee=YWdvaW5zQHZlbGF3LmNvbQ%3d%3d&recipientid=contact-780a89b59404e911a99f000d3ab38ab1-21e05c3601bf47269c914a7e44dfe730&esid=78bdfd3f-c4c2-ea11-a812-000d3aba77ea [žiūrėta 2020 m. kovo 16 d.].

⁵ Arbitrazas.lt. *Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika. 2019 m.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.arbitrazas.lt/failai/Statistika/VKAT%20statistika%202019%20m..pdf> [žiūrėta 2020 m. kovo 16 d.].

- 2) Nustatyti, ar arbitražo institucijoms turėtų būti taikomas imunitetas ir kokia apimtimi, vertinant skirtingų valstybių reguliavimą dėl arbitražo institucijoms taikomo imuniteto bei 11 arbitražo institucijų procedūrinės taisyklės.
- 3) Išanalizuoti atsakomybės arbitražo institucijoms taikymą: ar yra poreikis taikyti atsakomybę arbitražo institucijoms, kokiai civilinės atsakomybės rūšiai turėtų būti priskiriama arbitražo institucijų atsakomybė, kokia teisė turėtų būti taikoma nagrinėjant ginčus su arbitražo institucija, koks egzistuoja arbitro atsakomybės bei arbitražo institucijos atsakomybės santykis.

Darbo objektas. Magistro darbo tyrimo objektas yra svarbiausi arbitražo institucijų teisinio statuso klausimai: skirtingų arbitražo institucijų sampratų bei funkcijų pristatymas, arbitražo institucijos sukuriama santykių analizė. Magistro darbe taip pat nagrinėjama civilinės atsakomybės arbitražo institucijoms taikymo problematika. Arbitražo institucijos civilinės atsakomybės tema yra plati, todėl yra analizuojami civilinės atsakomybės praktinio taikymo aspektai Lietuvos ir užsienio teisėje: užsienio valstybių teismų praktikos arbitražų institucijų atsakomybės bylose bei pasirinktų arbitražo institucijų reguliavimo atsakomybės klausimais pristatymas, kompleksinė analizė bei vertinimas, probleminių arbitražo institucijų atsakomybės taikymo klausimų iškėlimas, santykio su arbitražo atsakomybe nagrinėjimas.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudoti šie tyrimo metodai:

- 1) *Aprašomasis metodas* taikytas nacionalinių ir užsienio teismų praktikai apibūdinti, siekiant įvertinti, kokios faktinės aplinkybės turėjo įtakos teismų sprendimams.
- 2) *Analizės metodas* pasitelktas atlikti užsienio valstybių reglamentavimo ir teismų praktikos analizę, siekiant išsiaiškinti, ar arbitražo institucijoms turėtų būti taikoma atsakomybė.
- 3) *Lyginamasis metodas* naudotas siekiant identifikuoti skirtingų valstybių teisinio reguliavimo skirtumus, kai yra keliamas arbitražo institucijų imuniteto klausimas.
- 4) *Loginis metodas* pasitelktas apibrėžiant keturias arbitražo institucijų taisyklių grupes, analizuojant jas įvairių valstybių nacionalinio reglamentavimo kontekste, siekiant išsiaiškinti jų pritaikomumą.

Svarbiausi šaltiniai. Siekiant įvertinti arbitražo institucijų statuso ir atsakomybės problematiką, buvo remtasi B. Warwas, S. N. Elfirai, A. A. Hasaan, L. Lozano, K. Timar, U. G. Schroeter darbais. Sprendžiant, ar arbitražo institucijoms turėtų būti taikomas imunitetas, yra nagrinėjama Jungtinių Amerikos Valstijų ir Prancūzijos teismų praktika bei

tokių mokslininkų, kaip M. Rasmussen, P. Rutledge, C. Price ir kt., komentarai dėl teismų pozicijų.

Darbo originalumas. Iki šiol Lietuvos Respublikos doktrinoje teisinis arbitražo institucijos statusas bei arbitražo institucijos atsakomybės problematika nebuvo išsamiai nagrinėta. Vertinant arbitražo atsakomybės ir arbitražo atsakomybės santykį, paminėtina 2018 m. T. Varapnicko disertacija tema „Arbitro civilinė atsakomybė ir jos ribos“. Šiame magistro darbe Lietuvos mastu yra pirmą kartą skiriama dėmesio užsienio valstybių, ypač Jungtinių Amerikos Valstijų ir Prancūzijos, reglamentavimui bei teismų praktikai, susijusiems su arbitražo institucijoms taikoma atsakomybe. Užsienio literatūroje teisinio arbitražo institucijų statuso bei atsakomybės aspektai taip pat nepakankamai išnagrinėti ir aprašyti. Plačiausią analizę magistro darbo tema yra atlikusi B. Warwas savo knygoje „The Liability of Arbitral Institutions: Legitimacy Challenges and Functional Responses“. Skirtingai nei B. Warwas knygoje, magistro darbe taip pat yra atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos reglamentavimą, analizuojama arbitražo institucijoms taikytinos civilinės atsakomybės tema, tokiems ginčams nagrinėti taikytina teisė, lyginamos arbitražo ir arbitražo institucijos atsakomybės.

1. ARBITRAŽO INSTITUCIJŲ TEISINIS STATUSAS

1.1. Institucinio arbitražo samprata

Vienas iš svarbiausių dalykų, sutarties šalims sudarant arbitražinę išlygą, yra nuspręsti, kokią arbitražo rūšį pasirinkti. Sutarties šalys gali pasirinkti ginčą nagrinėti *ad hoc* arbitraže, t. y. būtent tam ginčui nagrinėti sudarytame arbitraže, arba instituciniame arbitraže, kai šalys pasirenka jų ginčą administruojančią arbitražo instituciją. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad institucinio arbitražo samprata yra pakankamai aiški ir suprantama, tačiau yra naudinga apibrėžti, kas yra institucinis arbitražas, kokie institucinio arbitražo ir kitokios arbitražo formos skiriamieji požymiai.

Doktrinoje yra pateikta ne viena institucinio arbitražo samprata. Kiekvienas autorius institucinio arbitražo apibrėžimą pateikia savaip (Warwas, 2017, p. 20). Pavyzdžiui, institucinis arbitražas yra apibrėžiamas kaip arbitražo forma, kai ginčas yra nagrinėjamas remiantis jau iš anksto suformuluotomis ir paskelbtomis tam tikros šalių pasirinktos arbitražo institucijos, kuri administruoja šalių ginčą, taisyklėmis (Berger, 2017, p. 339). Įvardijama, kad institucinis arbitražas yra vykdomas pagal institucinio arbitražo taisykles, kurių įgyvendinimą prižiūri tam tikras administracinis organas, atsakingas už arbitražo teismo sudarymą, arbitrų atlyginimo nustatymą ir kitus panašius klausimus (Born, 2014 cituota Schroeter, 2017, p. 145). Tai yra tik keli pavyzdžiai institucinio arbitražo apibrėžimų, kuriuos galima atrasti doktrinoje. Šiuos skirtingus apibrėžimus sieja tokie patys komponentai, t. y. arbitražo institucijos administravimo funkcija ir arbitražo institucijos taisyklių įtvirtinimas (Schroeter, 2017, p. 145). Svarbu paminėti, kad šie komponentai nėra vieninteliai, apibūdinantys institucinį arbitražą.

Aukščiau paminėtose sąvokose trūksta vieno kriterijaus – nuolatinės arbitražo institucijos, kuri įtvirtina savo taisykles (Berger, 2018, p. 340). Šiuo atveju yra svarbus arbitražo institucijos nuolatinumo aspektas, t. y. arbitražo institucija turi būti nuolat veikiantis juridinis asmuo, įsteigtas pagal nacionalinėje teisėje įtvirtintus reikalavimus. Institucinio arbitražo sąvokos neatitiktų situacijos, kai arbitražo institucija būtų įsteigiama konkrečiam ginčui, o, jį išnagrinėjus, arbitražo institucijos nebeliktų. Tik tuo atveju, kai egzistuoja nuolatinė arbitražo institucija, kuri turi iš anksto įtvirtintas savo procedūrinės taisykles ir kuri imasi administravimo funkcijos, galima teigti, kad arbitražas iš tiesų yra institucinis.

Lietuvos Respublikos teisės aktuose pateikiamas pakankamai panašus institucinio arbitražo apibūdinimas – tai arbitražas, kai šalių susitarimu ginčo sprendimą organizuoja, administruoja, sudaro sąlygas arbitražiniam nagrinėjimui ir kitus šalių susitarimu suteiktus

įgaliojimus vykdo nuolatinė arbitražo institucija (Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo (toliau – KAI) įstatymo 3 straipsnio 9 dalis) (Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas, 1996). Lietuvos Respublikos teisės aktuose pateiktas apibrėžimas iš dalies sutampa su doktrinoje formuojama institucinio arbitražo samprata, tačiau pastaroji samprata yra siejama su nuolatine arbitražo institucija, neįvardijant arbitražo institucijos taisyklių reikšmės. Bet koku atveju tai nedaro šios sampratos klaidingos, tiesiog suprantama, kad Lietuvoje, atskiriant institucinį arbitražą nuo kitų arbitražo formų, pagrindinis akcentas yra suteikiamas būtent nuolatinei arbitražo institucijai, jos administravimo funkcijai. Šiuo aspektu matyti skirtumas nuo užsienyje formuojamos institucinio arbitražo sampratos, kai pagrindinis dėmesys yra skiriamas iš anksto suformuotoms ir įtvirtintoms nuolatinės arbitražo institucijos taisyklėms.

Pasirinkus ginčą spręsti instituciniame arbitraže, ne mažiau svarbus šalių sprendimas yra pasirinkti, kokias konkrečias institucijai bus perduota administruoti ginčą. Tai aktualu, nes kiekviena institucija yra patvirtinusi individualias procedūrinės taisykles. Šios atskirų institucijų procedūrinės taisyklės apibūdina ir išskiria kiekvieną instituciją iš jų daugumos. Institucijos gali numatyti skirtingas taisykles skiriant arbitrus, skiriasi jų atliekamų funkcijų kaina bei tai, koku mastu atskira institucija administruoja ginčus, pavyzdžiui, ICC ginčai yra administruojami pakankamai plačiai, egzistuoja galimybė institucijai peržiūrėti galutinį arbitrų sprendimą, tikrinant, ar nebuvo pažeistos procedūrinės taisyklės. Kitos institucijos yra apribojusios savo veiklą administruojant ginčus (pavyzdžiui, toks modelis yra pasirinktas LCIA) (Kröl *et al.*, 2003, p. 36). Dėl to sutarties šalys turi išnagrinėti kiekvienos institucijos taisykles ir nuspręsti, kurios iš institucijų procedūrinės taisyklės yra joms priimtinausios.

Suprantama, kad institucinis arbitražas nėra įmanomas be egzistuojančios nuolatinės arbitražo institucijos. KAI 3 straipsnio 12 dalis įtvirtina, kad nuolatos arbitražą organizuojantis ir administruojantis viešasis juridinis asmuo yra nuolatinė arbitražo institucija. Detalesnis reguliavimas, susijęs su arbitražo institucija, yra pateiktas to paties įstatymo 5 straipsnyje. Šiame straipsnyje yra nustatytas vienas iš svarbiausių dalykų – tai arbitražo institucijos įsteigimas. Nuolatinės arbitražo institucijas, kurios yra ribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys, Lietuvoje gali steigti Lietuvos Respublikos asociacijos, atstovaujančios Lietuvos Respublikos gamybos, verslo ir teisinės veiklos ūkio subjektams (KAI 5 straipsnio 1 dalis). Ši norma reiškia, kad fiziniai asmenys negali steigti nuolatinių arbitražo institucijų, jas gali steigti tik specializuoti juridiniai asmenys (Mikelėnas *et al.*, 2016, p. 22). Jos svarbą yra pažymėjęs ir Vilniaus apygardos teismas civilinėje byloje Nr. e2A-620-565/2019.

Byloje buvo keliamas klausimas dėl VŠĮ Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo įsteigimo teisėtumo. Viešoji įstaiga Lietuvos juriskonsultų asociacijos ir dviejų fizinių asmenų buvo įsteigta dar 2003 metais. 2012 metais įtvirtinus KAI pakeitimus, buvo įtvirtintas ir dabar galiojantis KAI 5 straipsnis, kuriame buvo nustatyti arbitražo institucijų steigimo reikalavimai. Atsižvelgiant į tai, kad šiame straipsnyje buvo nustatyti kitokie reikalavimai nei galioję iki tol, buvo suteiktas 6 mėnesių terminas, per kurį visos iki tol buvusios arbitražo institucijos turėjo užtikrinti, kad yra tenkinami naujieji KAI nustatyti reikalavimai. Vis dėlto iki pat 2019 metų arbitražo institucijos funkcijas atliekanti įstaiga turėjo ne nuolatinės arbitražo institucijos, o viešosios įstaigos statusą, be to, jos steigėjai neatitiko KAI nurodytų galimų reikalavimų steigėjams. Dėl šių priežasčių buvo nustatytas KAI pažeidimas. Vilniaus apygardos teismas konstatavo, kad KAI nustatyti reikalavimai yra susiję su „būtinybe valstybei garantuoti asmenims teisę į tinkamą teisminį procesą, kuris yra neatsiejamas nuo būtinybės teisingumą vykdančioms subjektams taikyti aukštesnius reikalavimus bei standartus“. Nustatyti reikalavimai taip pat skirti išvengti rizikos, kad arbitražo institucijai bus daroma išorinė ar vidinė įtaka. Atsižvelgdamas į visa tai, Vilniaus apygardos teismas nusprendė, kad VŠĮ Vilniaus tarptautinis ir nacionalinis komercinis arbitražas buvo įsteigtas neteisėtai ir turėtų būti likviduojamas (Vilniaus apygardos teismo 2019 m. balandžio 30 d. sprendimas civilinėje byloje). Vilniaus apygardos teismo sprendimas įrodo nacionaliniuose įstatymuose įtvirtintų reikalavimų svarbą.

Institucinis arbitražas – tai arbitražo forma, kurią atspindi tokie pagrindiniai kriterijai: nuolatos egzistuojanti arbitražo institucija, arbitražo institucijos ginčo administravimas tarp šalių ir iš anksto arbitražo institucijos nustatytų taisyklių egzistavimas. Pastebima, kad doktrinoje yra akcentuojama skirtingų kriterijų svarba, tačiau esminių kriterijų įvardinimas sutampa. Vienas iš esminių institucinio arbitražo kriterijų yra nuolatinė arbitražo institucija, kurios statusas ir atsakomybė bus toliau nagrinėjami šiame magistro darbe.

1.2. Arbitražo institucijų funkcijos

Sudarydamos sutartį ir pasirinkdamos ginčą perduoti nagrinėti instituciniame arbitraže, šalys arbitražo institucijai perduoda tam tikras savo teises ir įpareigoja atlikti tam tikras pareigas. Šalys arbitražiniu susitarimu gali susitarti dėl tam tikrų kompetencijų perdavimo arbitražo institucijai. Kartu pati arbitražo institucija savo procedūrinėse taisyklėse įtvirtina sritis, už kurias būtent ji ir yra atsakinga, o šalys, pasirinkdamos konkrečią arbitražo

instituciją, sutinka su jos procedūrinių taisyklių taikymu ir tam tikrų pareigų suteikimu arbitražo institucijai. Kokios tai pareigos ir veiklos sritys, bus toliau aptariama šiame poskyryje.

Arbitražo institucijų funkcijų samprata yra dvejopa (Warwas, 2017, p. 37). Komercinė arbitražo institucijų funkcija gali būti suprantama kaip tokia, kuri yra atliekama arbitražo institucijos kaip paslaugų teikėjo. Tokiu atveju kalbama apie privatinės teisės klausimus, kuomet tarp šalių ir arbitražo institucijos yra sudaroma paslaugų sutartis, kurios pagrindu arbitražo institucija pagal šalių pageidavimą teikia tam tikras paslaugas (Varapnickas, 2017, p. 164). Komercinė funkcija apima ir konkurenciją tarp įvairių arbitražo institucijų ir taip užtikrina, kad arbitražo institucijos atitiktų verslo subjektų reikalavimus, tokius, kaip arbitražo paslaugų ekonomiškumas bei arbitražo institucijų atliekamų procedūrų tikslingumas. Atsižvelgiant į pirminius arbitražo institucijų tikslus, kurie buvo apibrėžti ankstyvuosiuose arbitražo institucijų statutuose bei konstitucijose, tokie verslo subjektų reikalavimai yra laikomi tradiciniais (Warwas, 2017, p. 37-38).

Šiandien tradicinė komercinė funkcija nebėra tokia aktuali. Arbitražo institucijos nebėra pajėgios patenkinti verslo subjektų reikalavimų. Procesai arbitraže nebėra tokie ekonomiškai ir efektyvūs, kokie buvo tik pačioje pradžioje (Warwas, 2017, p. 108). Arbitražo institucijų paslaugų kainos didėja ir ginčo nagrinėjimo procesas yra ilgesnis, dėl to šalys neturi galimybės efektyviai išnagrinėti savo ginčo arbitražo institucijoje ir greitai sulaukti galutinio sprendimo (Warwas, 2017, p. 49). Tradicinei funkcijos reikšmei mažėjant, daugiau dėmesio yra skiriama viešajai funkcijai. Ši funkcija tampa pagrindiniu aspektu, dėl kurio konkuruoja atskiros arbitražo institucijos (Warwas, 2017, p. 109).

Viešoji arbitražo institucijų funkcija – tai funkcija, „kuri įkūnija atsirandantį viešąjį arbitražo institucijų vaidmenį, administruojant privačią arbitražo sistemą kaip visumą, kuriai savo ruožtu yra reikalingas teisėtumas, reikalaujamas tiek institucinio arbitražo naudotojų, tiek viešosios valdžios institucijų“ (Warwas, 2017 cituota Varapnickas, 2017, p. 164). Atlikdamos viešąją funkciją, arbitražo institucijos, kaip privatūs subjektai, be ginčo šalių sutikimo, vis dažniau atlieka veiksmus, kurie įprastai yra priskiriami viešiesiems subjektams (Warwas, 2017, p. 67). Viešosios funkcijos reikalingumas grindžiamas arbitražo proceso teisėtumo poreikiu, kuris aktualus tiek ginčo šalims, tiek ir pačiai arbitražo institucijai (Warwas, 2017, p. 70). Arbitražo institucijos, vykdydamos šią funkciją, siekia atitikti viešojoje teisėje, pavyzdžiui Niujorko konvencijoje, įtvirtintus reikalavimus (Warwas, 2017, p. 70). Tai yra, arbitražo institucijos nori užtikrinti, kad arbitražo institucijos administruojamuose ginčiuose priimti sprendimai būtų pripažįstami ir vykdomi nacionaliniuose teismuose. Pavyzdžiui, daugelis arbitražo institucijų į savo

procedūrinės taisyklės yra inkorporavusios taisyklių, kurių tikslas yra išvengti pasekmių dėl netinkamo pranešimo, bendravimo tarp šalių ir arbitro bei arbitražo institucijos trūkumo ir galimų problemų dėl netinkamo dokumentų įteikimo. Taisyklėse yra įtvirtinama, kam ginčo šalys turi siųsti pranešimus, reikalauja rašytinių komunikacijos tarp šalių formų ir pan. (Warwas, 2017, p. 73).

Teisėtumo reikalavimas arbitražo institucijoms suteikia ir tokių funkcijų, dėl kurių yra apribojama ginčo šalių autonomija ir ginčo šalys negali atsisakyti tam tikrų arbitražo institucijų funkcijų atlikimo. Pavyzdžiui, ICC, administruodama ginčus, peržiūri galutinį arbitrų priimtą sprendimą (ICC Arbitration Rules, 2021, 34 straipsnis). ICC arbitražo taisyklių komentare ši funkcija yra įvardijama kaip viena svarbiausių, padedanti užtikrinti galutinio sprendimo veiksmingumą ir įgyvendinimą, panaikinant visus galimus trūkumus, kurie galėtų lemti tokio sprendimo nepripažinimą (Fry *et al.*, 2012, p. 327). Pažymima, kad šios taisyklės ginčo šalys negali pakeisti savo susitarimu (Fry *et al.*, 2012, p. 328). Paminėtina, kad ICC yra suteikta pirmenybė skirti pirmininkaujantį arbitrą, kai ginčas yra nagrinėjamas trijų arbitrų kolegijoje. Nors šalims yra suteikiama teisė pačioms paskirti pirmininkaujantį arbitrą, ICC tokį arbitrą turi patvirtinti. Tokie ICC veiksmai yra skirti užtikrinti, kad arbitrai atitiks nešališkumo, neutralumo reikalavimus ir dėl tokios priežasties galutinis sprendimas nebus panaikintas. LCIA ir SIAC institucijose viešoji funkcija yra atliekama skiriant arbitrus, t. y. arbitražo institucijoms yra suteikta arbitrų skyrimo funkcija. Ginčo šalys gali tik pasiūlyti, nominuoti arbitrus, tačiau skyrimo funkciją atlieka arbitražo institucija (LCIA Arbitration Rules, 2020, SIAC Arbitration Rules, 2016). Pastebėtina, kad yra institucijų, kuriose viešųjų funkcijų yra mažiau. Pavyzdžiui, VKAT leidžia ginčo šalims adaptuoti visas VKAT procedūros reglamente įtvirtintas taisykles, tačiau tik ne nuostatas dėl rinkliavų (VKAT reglamento (2021) 3 straipsnio 1 dalis). Matyti, kad viešųjų funkcijų įgyvendinimo mastas priklauso nuo individualios institucijos. Tai galėtų būti dar vienas aspektas, kurį ginčo šalys turėtų įvertinti, pasirinkdamos sau tinkamiausia instituciją.

Nepaisant to, kokia samprata dominuoja, yra pripažįstama, kad ginčų administravimo funkcija yra viena iš pagrindinių arbitražo institucijų funkcijų. Tokios pozicijos yra laikomasi ir užsienio doktrinoje (Timar, 2013, p. 103). Be to, būtent administravimo funkcija yra naudojama apibrėžiant, kas yra institucinis arbitražas, ir skiriant jį nuo kitų arbitražo proceso formų. Šios funkcijos pripažinimas kaip pagrindinės egzistuoja ir Lietuvos teisės aktuose bei doktrinoje.

Komercinio arbitražo įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje įvardytos arbitražo institucijų funkcijos – organizuoti ir administruoti arbitražą, vykdyti kitas ginčo šalių suteiktas ir su

institucijos veikla susijusias funkcijas. To paties straipsnio 4 dalyje yra įtvirtinta, kad nuolatinei arbitražo institucijai draudžiama spręsti ginčus arbitražu ar daryti bet kokią įtaką arbitražiniam nagrinėjimui, arbitražo teismui ar arbitrams, išskyrus patarimų teikimą arbitražo teismui dėl arbitražo teismo sprendimo formos. Arbitražo institucijos pagrindinė funkcija, anot Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, yra administruoti arbitražo procesus. Arbitražo institucija, administruodama ginčus, gali atlikti „organizacinio-palaikomojo ir techninio pobūdžio funkcijas“. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje). Administruodama arbitražo procesus, arbitražo institucija, pavyzdžiui, siūlo logistikos paslaugas (pasirūpina patalpomis, reikalingomis posėdžiams), užtikrina komunikaciją tarp arbitražo teismo ir šalių, nustato arbitražo proceso kainą (Elrifai *et al.*, 2018, p. 311). Tam tikra prasme ši administravimo funkcija yra tarsi pagalbinė, kurią atliekant užtikrinama, kad arbitražo procesas tarp ginčo šalių vyktų sklandžiai.

Svarbu paminėti, kad skirtingose institucijose administravimo funkcija atliekama skirtingu mastu. Kai kurios institucijos yra labiau įsitraukusios į ginčo arbitražo administravimą, kaip pavyzdžiui, ICC, kuomet arbitražo institucija atlieka daugiau veiksmų. Kai kurios institucijos, pavyzdžiui, LCIA, yra linkusios nesikišti į sprendžiamą ginčą, palikdamos daugiau autonomiškumo pačioms šalims ir atlikdamos tik pagrindines administravimo funkcijas. Tai lemia ir pačios administravimo funkcijos apibrėžimą, kuris, akivaizdu, priklauso ne nuo tam tikrų doktrininių išaiškinimų, o nuo pačios institucijos pažiūrų.

Doktrinoje yra sutinkama ir priešinga pozicija, neatitinkanti administravimo funkcijos, kaip pagrindinės arbitražo institucijos funkcijos, įvardijimo. Yra pabrėžiama, kad pagrindinė arbitražo institucijos funkcija yra ne ginčų administravimas, o jų priežiūra (angl. *gatekeeping*). Tai tokie arbitražo institucijos atliekami veiksmai, kuriais siekiama apsaugoti pagrindines arbitražo procedūros ypatybes (Schroeter, 2017, p. 176), t. y. arbitražo institucija prižiūri, kad arbitražo procesai vyktų pagal jos sukurtas arbitražo procedūros taisykles ir šalys savo sprendimais nepažeistų šių taisyklių. Šiai funkcijai įgyvendinti arbitražo institucijai yra suteikiami įgaliojimai priimti ginčo šalims privalomus ir jas įpareigojančius sprendimus, siekiant užtikrinti, kad yra laikomasi procedūrinių taisyklių.

Priežiūros funkcijos išskirtinumas yra tas, kad ja arbitražo institucijos gali naudotis bei priimti privalomus šalims sprendimus net ir tuo atveju, kai ginčo šalys norėtų nukrypti nuo procedūrinių taisyklių laikymosi. Vykdydama priežiūros funkciją, arbitražo institucija to neleidžia ir užtikrina, kad būtų laikomasi arbitražo institucijos taisyklių bei būtų

saugomas geras institucijos vardas. Nors ši funkcija tam tikra prasme apriboja ginčo šalių autonomiškumą, tačiau ji yra naudinga ir pačioms ginčo šalims, valstybių teismams bei kitiems asmenims, ne tik arbitražo institucijai, siekiančiai apsaugoti savo gerą reputaciją. Priežiūros funkcija nurodo šalims, ko jos gali tikėtis, ginčą nagrinėjant būtent konkrečioje arbitražo institucijoje⁶, o tai sukuria atitinkamą pagrindą būsimam galutiniam arbitražo teismo sprendimui (Schroeter, 2017, p. 185-187).

Doktrinoje taip pat sutinkamas ir konkretesnis priežiūros funkcijos apibrėžimas. Teigiama, kad arbitražo institucijos priežiūros funkcija pasireiškia tada, kai arbitražo institucija turi teisę atlikti preliminarų prašymo pradėti arbitražo procesą (angl. *request for arbitration*) vertinimą bei priimti sprendimą dėl savo kompetencijos administruoti tokį ginčą. Šios arbitražo institucijos funkcijos tikslas yra kuo anksčiau nustatyti nepagrįstus procesus, siekiant išvengti papildomų išlaidų, laiko ir pastangų sąnaudų. Arbitražo institucija neįgyja įgaliojimų spręsti ginčo iš esmės, prižiūrėtojo funkcija apsiriboja jurisdikcijos klausimais (Carlevaris, 2014, p. 175).

Vertinant skirtingus požiūrius į arbitražo institucijos, kaip arbitražo proceso prižiūrėtojos, funkciją, aišku, kad ji arbitražo procese turi pakankamai didelę reikšmę. Be pagrindinių taisyklių nustatymo, arbitražo institucijos veiksmai yra tarsi papildoma apsauga arbitražo procesui. Taip apsaugomi ir arbitražo proceso dalyvių, ir pačios arbitražo institucijos interesai. Iš dalies Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje) taip pat buvo užsiminęs apie arbitražo institucijos priežiūros funkciją, tačiau ją labiau laikė antraeile. Atsižvelgiant į veiksmus, kuriuos atlikdama arbitražo institucija įgyvendina priežiūros funkciją, ji neturėtų būti nuvertinama ir laikoma lygiaverčiai svarbia arbitražo institucijų funkcija.

Arbitražo institucijos priežiūros funkcija pagal savo ypatumus galėtų būti priskiriama prie viešosios arbitražo institucijų funkcijos. Arbitražo institucija veikia aktyviai, prižiūri ir arbitražo procesą ir, jei reikalinga, priima sprendimus, kurie yra privalomi ginčo šalims, nors jos su tokiu arbitražo institucijos sprendimu ir nesutinka. O įprasta administravimo funkcija galėtų būti prilyginama tradicinei arbitražo funkcijai, kuomet arbitražo institucija tik teikia paslaugas, kurios yra reikalingos ginčo šalims.

Arbitražo institucijų funkcijos yra įtvirtintos ir pačių arbitražo institucijų taisyklėse. Yra tam tikros funkcijos, kurios yra bendros visoms arbitražo institucijoms ir jas galima atrasti daugumos arbitražo institucijų taisyklėse. Pavyzdžiui, arbitražo institucijos yra atsakingos už pranešimo dėl pradėto arbitražo ar kitų dokumentų įteikimą. Tai nustatyta ir

⁶ Kai šiame magistro darbe kalbama apie ginčo nagrinėjimą arbitražo institucijoje, turima omenyje atvejus, kada nagrinėjamas ginčas yra administruojamas arbitražo institucijos.

ICC Arbitražo taisyklių 3 straipsnyje (ICC Arbitration Rules, 2021), ICDR Arbitražo taisyklių 3 straipsnyje (ICDR Arbitration Rules, 2021), VKAT Arbitražo procedūros reglamento 11 straipsnyje (VKAT Arbitražo procedūros reglamentas, 2021) ir LCIA Arbitražo taisyklių 13 straipsnyje. Kaip jau buvo minėta, šią arbitražo institucijų funkciją galima būtų priskirti prie viešųjų funkcijų. Taip pat daugeliui arbitražo institucijų yra suteikta teisė pratęsti, keisti tam tikrus procesinius terminus (pavyzdžiui: ICC Arbitražo taisyklių 39 straipsnis (ICC Arbitration Rules, 2021), SCC Arbitražo taisyklių 4 straipsnis (SCC Rules, 2017), VKAT Arbitražo procedūros reglamento 3 straipsnio 4 dalis) bei sujungti du arbitražo procesus į vieną (pavyzdžiui: ICC Arbitražo taisyklių 10 straipsnis (ICC Arbitration Rules, 2021), SCC Arbitražo taisyklių 15 straipsnis (SCC Rules, 2017), ICDR Arbitražo taisyklių 9 straipsnis (ICDR Arbitration Rules, 2021). LCIA Arbitražo taisyklių 22a straipsnyje įtvirtinta, kad LCIA gali tik patvirtinti bylų sujungimą, tačiau pati to neatlieka, o funkciją perduoda arbitražo teismui (LCIA Arbitration Rules, 2020).

Ypatingai svarbi arbitražo institucijų funkcija – arbitrų skyrimas, keitimas ar nušalinimas. Ši funkcija svarbi tuo, kad arbitražo institucijos ją gali atlikti net ir tuo atveju, kai arbitražas nėra institucinis, bet šalys kreipiasi į arbitražo instituciją, prašydamos šią funkciją atlikti. Tai geriausiai atsispindi PCA atveju, kada šalys gali kreiptis į šią arbitražo instituciją net ir tokiu atveju, kai jų ginčui yra taikomos kitos arbitražo institucijos arbitražo taisyklės⁷. Kitais atvejais arbitražo institucijos gali skirti arbitrus ginčiuose, kuriuos administruoja. Įprastai arbitrų skyrimo funkciją arbitražo institucija atlieka tuomet, kai pačios ginčo šalys nepasirenka arbitrų, pavyzdžiui, tai yra nustatyta VKAT Arbitražo procedūros reglamento 16 straipsnyje (VKAT Arbitražo procedūros reglamentas, 2021), VIAC Arbitražo taisyklių 17 straipsnyje (VIAC Arbitration Rules, 2018), HKIAC Arbitražo taisyklių 7 ir 8 straipsniuose (HKIAC Arbitration Rules, 2018), SCC Arbitražo taisyklių 17 straipsnis (SCC Rules, 2017), ICDR Arbitražo taisyklių 13 straipsnis (ICDR Arbitration Rules, 2021). Kai kuriose institucijose, nors ir yra suteikiama ginčo šalims arbitrų pasirinkimo teisė, tačiau arbitražo institucija turi patvirtinti pasirinktus arbitrus. Tokia sąlyga yra nustatyta ICC Arbitražo taisyklių 12 straipsnio 3 ir 4 dalyse (ICC Arbitration Rules, 2021). ICC institucijoje yra nustatyta papildoma arbitražo institucijos funkcija – kai ginčą nagrinėja trijų arbitrų kolegija, šios kolegijos pirmininką skiria pati arbitražo institucija. Jei šalys yra sutarusios dėl kitokios pirmininko skyrimo tvarkos, tokiu atveju arbitražo institucija turi patvirtinti šalių pasirinktą arbitrų kolegijos pirmininką (ICC Arbitražo taisyklių 12 straipsnio 5 dalis) (ICC Arbitration Rules, 2021). Aktyviausiai

⁷ Pca-cpa.org *Dispute Resolution Services*. Prieiga per internetą: <https://pca-cpa.org/en/services/> [žiūrėta 2021 m. vasario 20 d.].

arbitrų skyrimo procese dalyvauja LCIA ir SIAC arbitražo institucijos. SIAC Arbitražo taisyklių 9 straipsnio 3 dalyje yra nurodyta, kad ginčo šalys ar jau paskirti arbitrai gali rekomenduoti paskirti kitus arbitrus, tačiau juos skiria SIAC Arbitražo teismo prezidentas savo nuožiūra (SIAC Arbitration Rules, 2016). LCIA Arbitražo taisyklių 5 straipsnio 7 dalyje įtvirtinta, kad šalys, kurios perduoda šiai institucijai administruoti ginčą, pačios negali skirti arbitrų. Ši funkcija yra išimtinai paliekama LCIA, kuri gali tik atsižvelgti į šalių pageidavimus (LCIA Arbitration Rules, 2020).

Be visoms institucijoms bendrų funkcijų, tam tikros arbitražo institucijos yra įtvirtinusios ir išskirtines funkcijas. Pavyzdžiui, ICC atlieka galutinių arbitražo sprendimų patikrinimą (ICC Arbitražo taisyklių 34 straipsnis) (ICC Arbitration Rules, 2021). Pažymėtina, kad ICC netikrina priimto sprendimo turinio, ICC gali peržvelgti ir pasiūlyti galutinio sprendimo korekcijas, susijusias su priimto sprendimo forma, gali atkreipti dėmesį į esminius sprendimo aspektus. Net ir tokiu atveju, jei yra koreguojamas sprendimas dėl, pavyzdžiui, rašybos klaidų, arbitražo teismas vis tiek turi perduoti galutinį sprendimą ICC peržiūrėti (ICC Arbitražo taisyklių 36 straipsnis). Komentuojant šią funkciją, yra nurodoma, kad ji yra viena iš svarbiausių ir ICC instituciją išskirianti funkcija (Fry *et al.*, 2014, p. 327-328).

ICDR institucija taip pat išsiskiria savo funkcijomis iš kitų institucijų. ICDR taisyklėse yra reikalaujama pateikti galutinio sprendimo juodrašį, tačiau nėra nurodoma, kokie aspektai yra tikrinami. Be to, ICDR taip pat yra įtvirtinusi administracinės konferencijos galimybę (ICDR Arbitražo taisyklių 4 straipsnis) (ICDR Arbitration Rules, 2021). Administracinės konferencijos esmė yra ta, kad šioje konferencijoje yra sprendžiami iki arbitražo teismo suformavimo iškilę ginčai tarp šalių dėl tuo metu aktualių procedūrų, pavyzdžiui, arbitrų skyrimo, proceso efektyvumo.

Visos aukščiau išvardytos funkcijos padeda šalims apsispręsti, kuri institucija, jų manymu, būtų tinkamiausia administruoti jų ginčą. Įvertinus arbitražo institucijų taisykles, matyti, kad pagrindinis arbitražo institucijų dėmesys yra skiriamas viešosioms arbitražo institucijų funkcijoms, ypač toms, kurios yra susijusios su arbitrų skyrimu. Pastebėtina ir tai, kad, nors daugelio institucijų atliekamos funkcijos sutampa, skiriasi jų atlikimo apimtis. Pavyzdžiui, dažniausiai arbitrų skyrimo funkcija pirmiausia yra suteikiama šalims ir, tik joms nesusitarus, pradeda veikti arbitražo institucija. LCIA ir SIAC šalims nesuteikia tokios teisės. Vis dėlto, kaip ir buvo minėta, LCIA, palyginti su kitomis arbitražo institucijomis, atlieka mažiau funkcijų, taip kitose srityse suteikdama šalims ir arbitrams pirmenybę. Kai kuriose institucijose daug dėmesio yra skiriama būtent arbitražo proceso priežiūrai (angl. *gatekeeping*). Pavyzdžiui, suteikiama teisė arbitražo institucijoms pačioms

koreguoti arbitražo procese nustatytus terminus, atidėti sprendimo paskelbimo datas. Administracinių konferencijų organizavimas parodo arbitražo institucijos pastangas padėti šalims arbitražo procese. Arbitražo sprendimo peržiūrėjimas taip pat yra arbitražo institucijų viešosios funkcijos ir priežiūros išraiška, kuri yra įtvirtinta tik keliose arbitražo institucijose. Būtent šios funkcijos įtvirtinimas leidžia manyti, kad tokios arbitražo institucijos veikia aktyviau, administruodamos arbitražo procesą.

Yra dvi arbitražo institucijų funkcijų sampratos – komercinės ir viešosios funkcijos. Ypač daug dėmesio tiek ginčo šalys, tiek pačios arbitražo institucijos pastaruoju metu skiria viešosioms funkcijoms. Viešosios funkcijos įtvirtina papildomą apsaugą galutiniam arbitražo sprendimui, nes yra stengiamasi užtikrinti arbitražo proceso ir nacionalinės viešosios teisės reikalavimų atitiktį. Įvardijama ir arbitražo institucijos ginčų priežiūros funkcija. Vertinant atskiras arbitražo institucijų taisykles ir funkcijas, matyti, kad institucijos yra pasirinkusios skirtingus viešųjų bei priežiūros funkcijų įgyvendinimo mastus. Skirtingų funkcijų pripažinimas yra dar vienas kriterijus, kuriuo remdamosi, ginčo šalys gali identifikuoti sau tinkamiausią arbitražo instituciją.

1.3. Arbitražo institucijų teisiniai santykiai su proceso šalimis ir arbitrais

Nagrinėjant ginčą arbitražo institucijoje, susiformuoja dviejų rūšių teisiniai santykiai, t. y. teisiniai santykiai tarp arbitražo institucijos ir ginčo šalių bei teisiniai santykiai tarp arbitražo institucijos ir arbitrų, nagrinėjančių ginčą. Santykių aiškus identifikavimas bei jų rūšies įvardijimas leidžia spręsti dėl arbitražo institucijos statuso, kuris yra naudingas aiškinantis, kokio pobūdžio ir rūšies atsakomybė galėtų būti taikoma institucijai, jei tokia taikoma apskritai.

Pirmiausia arbitražo institucija sukuria santykį su būsimo ginčo šalimis. Įprastai, kai kyla ginčas ir šalys kreipiasi dėl ginčo administravimo į arbitražo instituciją, arbitražo institucija pradeda formuoti santykius su arbitrais. Santykių su būsimo ginčo šalimis sudarymas yra išskirtinis, nes nėra sudaroma atskira sutartis, kurią turėtų pasirašyti tiek šalys, tiek arbitražo institucija. Vis dėlto, net ir nesant konkretaus dokumento, yra laikoma, kad tarp arbitražo institucijos ir ginčo šalių yra sudaroma sutartis (Timar, 2013, p. 103).

Tam, kad būtų sudaroma sutartis, reikalingi du aspektai – vienos šalies pateiktas pasiūlymas (oferta) ir tokio pasiūlymo priėmimas (akceptas) (CK 6.162 straipsnio 1 dalis). Šie aspektai yra taikomi ir arbitražo institucijos bei ginčo šalių santykiams (Timar, 2013, p. 114). Oferta ir akceptas tokiuose santykiuose gali pasireikšti įvairiai, pavyzdžiui, arbitražo institucijos procedūrinių taisyklių paviešinimu, sutarties tarp ginčo šalių

sudarymu, kai šalys sudaro arbitražinę išlygą, kurioje yra nuoroda į arbitražo institucijos procedūrinės taisykles, prašymo pradėti arbitražo procesus pateikimas institucijai bei priešingai šaliai ir arbitražo institucijos sprendimas pradėti arbitražo procesą (Timar, 2013, p. 115). Nėra bendro sutarimo dėl to, kurie veiksmai kiekvienu atveju turėtų būti laikomi oferta, o kokie akceptu. Doktrinoje dominuojanti teorija yra ta, kad arbitražo institucija pateikia viešąją ofertą, kai viešai paskelbia savo institucines taisykles. Sutarties, kurioje yra įtvirtinama arbitražinė išlyga ir susitarimas ginčą nagrinėti instituciniame arbitraže, šalys, toje pačioje sutartyje įvardindamos ir konkrečią arbitražo instituciją, išreiškia akceptą. Kai kyla ginčas tarp šalių, viena iš jų kreipiasi su prašymu pradėti arbitražo procesą ir arbitražo institucija tą procesą pradeda organizuoti, yra sudaroma sutartis (Clay, 2001 cituota Fan, 2017, p. 13). Pastebėtina, kad nėra nurodyta tiksliai, kas sudaro sutartį. Tai yra svarbu, nes prašymą pradėti arbitražo procesą pateikia tik viena šalis – ieškovas. Tuomet kyla klausimas, kada susiformuoja teisiniai sutartiniai arbitražo institucijos ir atsakovo santykiai?

Atsakant į šį klausimą, yra naudinga aptarti Prancūzijos teismuose nagrinėtą bylą. 1986 m. Cekobanka prieš ICC byloje Prancūzijos teismas pripažino, kad tarp ginčo šalies ir arbitražo institucijos egzistuoja sutartiniai santykiai. ICC buvo atsisakiusi administruoti ginčą tarp Cekobanka ir priešingos šalies, nes nebuvo *prima facie* sudarytas susitarimas dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže. Paryžiaus apygardos teismas (pranc. *Tribunal de Grande Instance de Paris*)⁸ konstatavo, kad, Cekobanka informavus ICC dėl arbitražo proceso pradžios pareiškiant prašymą pradėti arbitražo procesą ir ICC pagal savo procedūrinės taisykles sutinkant tokį prašymą nagrinėti, buvo sudaryta sutartis ir ICC įsipareigojo priimti galutinį sprendimą byloje (Robine, 1989, p. 325). Tokiai sutarčiai sudaryti yra svarbu, kad arbitražo institucija (šiuo atveju oferentas) gautų aiškų ginčo šalių (akceptantų) sutikimą (Kleiman, 2015, p. 62). Tačiau Cekobanka byloje Prancūzijos teismas pasisakė tik dėl arbitražo institucijos ir ieškovo sutartinių santykių (Robine, 1989, p. 325). Šiuo atveju atsakovo santykiai su arbitražo institucija nebuvo aptarti.

Kaip jau buvo nurodyta, doktrinoje yra pripažįstama, kad tiek ieškovas, tiek atsakovas akceptą į arbitražo institucijos pareikštą viešąją ofertą išreiškia dar sudarydami arbitražinę išlygą, kai šalių ginčas dar nėra kilęs. Nei viena iš tokios sutarties šalių negalėtų vienašališkai atsisakyti tokios sutartinės nuostatos taikymo. Kaip įprasta, tokia nuostata galėtų būti pakeista tik abiejų šalių sutikimu (Robine, 1989, p. 327). Laikyti, kad sutartis yra sudaroma su arbitražo institucija, nėra pakankamas tik akcepto išreiškimas, yra

⁸ Šis Paryžiaus teismas yra vienas iš Prancūzijos apeliacinio teismo rūmų.

reikalingas ir aktyvus šalių veiksmas – arbitražo institucijos informavimas (Fouchard, 1987 cituota pagal Robine, 1989, p. 324). Toks ieškovo informavimas yra išreikštas pakankamai aiškiai, nes ieškovas kreipiasi jau su prašymu pradėti arbitražo procesą (angl. *request for arbitration*). Atsižvelgiant į tai, kad Prancūzijos teismas pripažino sutarties sudarymą tik tarp ieškovo ir arbitražo institucijos, galima laikyti, kad ieškovo informavimas apie akceptą nėra pakankamas tam, kad sutartis būtų laikoma sudaryta ir su atsakovu. Atsakovas atskirai savo aktyviais veiksmais turėtų informuoti dar kartą arbitražo instituciją dėl egzistuojančio akcepto ir taip sudaryti sutartį.

Kaip ir sutarties su ieškovu sudarymo atveju, atskira sutartis nebūtų sudaroma. Tai reiškia, kad atsakovas turėtų kitais veiksmais informuoti arbitražo instituciją apie išreikštą akceptą. Tokie veiksmai, pavyzdžiui, galėtų būti atsakovo aktyvus dalyvavimas procese (arbitro pasirinkimas, procesinių dokumentų teikimas ir pan.) ir tam tikrais atvejais pasyvus dalyvavimas, t. y. prieštaravimo neišreiškimas. Remiantis tuo, kad ieškovo ir atsakovo sutartiniai santykiai su arbitražo institucija yra vertinami atskirai, atsakovo prieštaravimas neturėtų lemti ieškovo ir arbitražo institucijos sutartinių santykių. Vis dėlto atsakovo prieštaravimas galėtų būti laikomas kaip proceso vilkinimas ir noras pakenkti arbitražo proceso eigai, nes, kaip ir minėta, sutarties tarp ieškovo ir atsakovo sudarymo metu yra išreiškiamas akceptas, kad ginčą administruotų pasirinkta arbitražo institucija. Sudarytos sutarties nuostatomis galėtų būti laikomos arbitražo institucijų viešai paskelbtos procedūrinės taisyklės. Šias taisykles šalys galėtų inkorporuoti tokias, kokios yra įtvirtintos pačios arbitražo institucijos, arba, kiek tai leidžia arbitražo institucijų taisyklės, adaptuoti jas pagal savo poreikius.

Lietuvos doktrinoje nurodoma, kad arbitražo institucijos yra „įmonės, siūlančios savo produkciją – organizacinės pagalbos sprendžiant ginčus paslaugas“ (Dominas, Mikelėnas, 1995, p. 48). Be to, komentuojant institucinio arbitražo sąvoką, KAI komentare yra pabrėžiama, kad nuolatinė arbitražo institucija teikia organizacinio techninio pobūdžio paslaugas (Mikelėnas *et al.*, 2016, p. 14). Šios paslaugos nėra susijusios su materialaus rezultato sukūrimu, arbitražo institucijos pagal susitarimą su šalimis atlieka tam tikrus veiksmus ginčo šalių naudai. Už tai ginčo šalys arbitražo institucijoms sumoka jų reikalaujamas rinkliavas. Pavyzdžiui, VKAT Arbitražo procedūros reglamentas nurodyta, kad arbitražo rinkliavos yra skirtos atlyginti arbitrų ir VKAT suteiktas paslaugas ir kompensuoti su tokių paslaugų atlyginimu susijusias išlaidas (VKAT Arbitražo procedūros reglamentas, 2021). Tiek doktrinoje, tiek ir VKAT reglamente yra nurodyta, kad arbitražo institucija teikia ginčo šalims paslaugas už tam tikrą mokestį. Visa tai atitiktų Lietuvos

Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.716 straipsnio 1 dalyje nurodytą paslaugų sutarties sampratą.

Kitose šalyse tarp šalies ir arbitražo institucijos sudaryta sutartis taip pat yra laikoma paslaugų teikimo sutartimi. Pavyzdžiui, Ispanijoje tokia pozicija yra grindžiama arbitražo institucijos sutikimu teikti paslaugas – administruoti ginčą ir šalių pareiga susimokėti už tai (Elrifai *et al.*, 2018, p. 335). Vokietijoje bei Prancūzijoje taip pat yra pripažįstama, kad toks santykis turi paslaugų sutarties požymių (Timar, 2013, p. 113). Atkreiptinas dėmesys, kad tarp arbitražo institucijos ir šalių sudaroma sutartis nėra priskiriama tik paslaugų teikimo sutarčiai. Pripažįstama, kad tokia sutartis turi ir kitoms sutarčių rūšims būdingų požymių. Pavyzdžiui, Ispanijoje arbitražo institucijos ir ginčo šalių santykiai yra prilyginami atstovavimo santykiams (Elrifai *et al.*, 2018, p. 335). Vokietijoje ši sutartis vertinama arba kaip „kito asmens reikalų tvarkymas“, arba kaip *sui generis*. Prancūzijoje sutartis laikoma mišria, turinčia ne tik paslaugų teikimo, bet atstovavimo bruožų (Timar, 2013, p. 113). Jungtinėje Karalystėje arbitražo institucijos yra laikomos šalių atstovais (Warwas, 2017, p. 277).

Dominuojančios pozicijos, kurios rūšies sutartims turėtų būti priskiriama arbitražo institucijų ir šalių sutartis, nėra. B. Warwas, kvalifikuodama arbitražo institucijų sudaromus sandorius, sprendė, kad tokie sandoriai turėtų būti priskiriami prie *sui generis* sandorių. Nei viena iš sutarčių teisės teorijų neatitinka arbitražo institucijos priimtų įsipareigojimų, t. y. viso arbitražo proceso metu arbitražo institucija atlieka skirtingas funkcijas, kurios patenka į skirtingų sutarčių apibrėžimus. B. Warwas pastebi, kad arbitražo institucijų sudaromas sutartis įvardijant kaip *sui generis* sutartis, būtų apimamos ir paslaugų teikimo, ir atstovavimo sutartims įprastos funkcijos (Warwas, 2017, p. 280). Pritartina B. Warwas pozicijai dėl sutarčių identifikavimo kaip *sui generis*.

Arbitražas – tai specifinis alternatyvus ginčų nagrinėjimo būdas, kuris garantuoja, kad „arbitrų priimti sprendimai bus įvykdyti“ (Dominas, Mikelėnas, 1995, p. 29). Dėl arbitražo specifikos arbitražo institucijų teikiamos paslaugos taip pat yra išskirtinės. Arbitražo institucija teikia paslaugas, susijusias su ginčo nagrinėjimu arbitraže ir teisingumo vykdymu. Nors pati arbitražo institucija ginčo nesprendžia, tačiau prisideda prie to, kad nagrinėjimas vyktų sklandžiai ir būtų teisėtas. Įvertinant aukščiau išdėstytą B. Warwas poziciją dėl skirtingų funkcijų vykdymo ir atsižvelgiant į išskirtinį arbitražo institucijų teikiamų paslaugų pobūdį, galima teigti, kad tarp arbitražo institucijos ir šalių yra sudaroma *sui generis* sutartis. Atkreiptinas dėmesys, kad, net ir sudarant *sui generis* sutartį, pagrindinis arbitražo institucijų įsipareigojimas yra teikti paslaugas (ginčo administravimo, arbitro paskyrimo ir t. t.) ginčo šalims, kurios už tai susimoka arbitražo

institucijai. Dėl to tokia sutartis turėtų būti laikoma artimiausia paslaugų teikimo sutarties rūšiai.

Pradėjusi administruoti šalių ginčą, arbitražo institucija ima bendradarbiauti su arbitrais. Įprastai arbitražo institucijos nėra iš anksto sudariusios sutarčių su arbitrais: kol šalys, prašydamos pradėti ginčą, nesikreipia į arbitražo instituciją, tol neegzistuoja joks santykis tarp arbitražo institucijos ir arbitrų. Manytina, kad teisiniai santykiai tarp arbitražo institucijos ir arbitro atsiranda tuomet, kai arbitrams yra suteikiami įgaliojimai nagrinėti ginčą (Elrifai *et al.*, 2018, p. 333). Arbitrams įgaliojimai nagrinėti ginčą gali būti suteikiami keliais būdais: kai arbitrą ar arbitrus pasirenka šalys ir teikia jų kandidatūras tvirtinti arbitražo institucijai arba, kai šalys nesutaria, pati arbitražo institucija, tiksliau, jos pirmininkas, parenka ir paskiria arbitrą ginčui nagrinėti (Elrifai *et al.*, 2018, p. 333), kai kurios arbitražo institucijos arbitrus skiria ir nereikalaujamos šalių nuomonės (pavyzdžiui, tai yra įtvirtinta LCIA Arbitražo taisyklių 5 straipsnio 7 dalyje (LCIA Arbitration Rules, 2020). Tam tikrais atvejais arbitražo institucija leidžia pačioms šalims savarankiškai parinkti ir paskirti arbitrą arba skirti arbitrą gali kiti, jau paskirti, arbitrai, nedalyvaujant arbitražo institucijai. Tokiu atveju, manytina, neegzistuoja jokie sutartiniai santykiai (Onyema, 2010 cituota Sharma, 2019, p. 18), tačiau net ir tada nėra panaikinami arbitražo institucijų įgaliojimai, nustatyti arbitražo institucijų procedūrinėse taisyklėse. Taigi, net ir nesant sutarties, arbitražo institucija ir arbitrai turi bendradarbiauti, siekdami užtikrinti tinkamą arbitražo procesą (Sharma, 2019, p. 18), tai iš dalies atitinka sutartinių santykių egzistavimą.

Paplitusi pozicija, kad tarp arbitražo institucijos ir arbitrų sukuriama sutartiniai teisiniai santykiai (Elrifai *et al.*, 2018, p. 333). Tiek arbitrai, paskirti nagrinėti ginčą, tiek arbitražo institucija įsipareigoja atlikti tam tikrus veiksmus ir įgyja reikalavimo teisę vienas į kitą (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.154 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Doktrinoje tokia sutartis yra apibūdinama kaip bendradarbiavimo sutartis. Jos pagrindu kiekviena šalis pasižada vykdyti tam tikras paslaugas viena kitos atžvilgiu trečiųjų asmenų naudai (Fan, 2013, cituota Elrifai *et al.*, 2018, p. 334). Arbitražo institucijos ir arbitro sutarties kvalifikavimas įvairių šalių praktikoje skiriasi. Pavyzdžiui, Ispanijoje laikoma, kad santykiai yra panašūs į garantijos ir kontrolės santykius. Arbitražo institucija garantuoja už arbitro atliekamus veiksmus, taip pat institucija kontroliuoja ir institucijos priimamų sprendimų kokybę. Vokietijoje arbitražo institucijos ir arbitro sudaryta sutartis yra prilyginama paslaugų sutarčiai (Elrifai *et al.*, 2018, p. 333-337). Arbitro ir arbitražo institucijos sutarties atveju galėtų būti taikoma ir jau minėta B. Warwas pozicija. Arbitražo institucijos ir arbitro sudaromos sutartys taip

pat turėtų būti laikomos *sui generis* dėl skirtingoms sutarčių rūšims būdingų požymių (Warwas, 2017, p. 280). Skirtingai nei arbitražo institucijos ir ginčo šalių sudaromos sutarties atveju, paslaugų sutartis nėra artimiausia arbitražo institucijos ir arbitro sutarčiai.

Kaip ir minėta, šios sutarties išskirtinis bruožas yra tas, kad arbitražo institucija sudaro sutartį su arbitru ir įsipareigoja sumokėti arbitruui atlygį už tai, kad arbitras išnagrinės ginčą tarp šalių. Akivaizdu, kad arbitro prievolė yra vykdoma ne arbitražo institucijos, tačiau ginčo šalių naudai. Nors šioje sutartyje taip pat galima išvelgti įvairių sutarčių rūšių požymių, šis paslaugų teikimo aspektas tretiesiems asmenims leidžia teigti, kad arbitražo institucijos ir arbitro sudaromai *sui generis* sutarčiai artimiausia turėtų būti laikoma sutartis trečiojo asmens naudai (CK 6.191 straipsnio 1 dalis).

Arbitražo procese, kuris yra administruojamas arbitražo institucijos, yra svarbūs trys subjektai – arbitražo institucija, arbitrai ir ginčo šalys. Neabejotinai tarp šių subjektų susiformuoja ir teisiniai santykiai. Nors arbitražo institucija atlieka skirtingas funkcijas arbitrų ir ginčo šalių atžvilgiu, yra pripažįstama, kad abiem atvejais yra sudaromi sutartiniai santykiai. Tokių santykių pobūdis turi įvairioms sutartims būdingų bruožų. Arbitražo institucijų sudaromi sandoriai turi tiek paslaugų teikimo, tiek atstovavimo, tiek paslaugų teikimo trečiųjų asmenų naudai požymių. Dėl to arbitražo institucijos sudaromos sutartys su ginčo šalimis ir arbitrais turėtų būti laikomos *sui generis* sutartimis. Dėl skirtingų dominuojančių įsipareigojimų ir tikslų, arbitražo institucijos ir ginčo šalių sutartis turėtų būti laikoma artimesnė paslaugų teikimo sutarčiai, o arbitražo institucijos ir arbitro – sutartimis, sudaromomis trečiųjų asmenų naudai.

2. IMUNITETO TAIKYMAS ARBITRAŽO INSTITUCIJOMS

2.1. Absolutus arbitražo institucijų imunitetas

Teisinis imunitetas – tai teisinė kategorija, kai tam tikriems subjektams nėra taikomos teisės normos (Kelnys *et al.*, 2012). Dažniausiai tokios teisės normos yra susijusios su atsakomybės taikymu. Imunitetas paprastai yra suteikiamas asmenims, siekiant apsaugoti jų nepriklausomumą ir nešališkumą. Šis terminas yra žinomas tiek tarptautinėje teisėje, tiek viešojoje ir privatinėje teisėje. Pavyzdžiui, yra žinomas imuniteto taikymas valstybėms (tarptautinėje teisėje), teisėjams (viešojoje ir privatinėje teisėje), užtikrinant jų nepriklausomumą ir pan. Įprastiems juridiniams asmenims imunitetas nuo atsakomybės nėra suteikiamas, jie atsako pagal savo prievoles (CK 2.50 straipsnio 1 dalis).

Nuolatinė arbitražo institucija, kaip minėta, yra viešasis juridinis asmuo, tačiau dėl jos įsteigimui keliamų reikalavimų, atliekamų funkcijų pobūdžio ir sudaromų santykių šios institucijos statusas yra išskirtinis. Kadangi arbitražas nėra apribotas nacionalinių valstybių ribose, svarbu atsižvelgti į tarptautinės teisės aktus. Vis dėlto tokie teisės aktai nereguliuoja arbitražo institucijų atsakomybės bei galimų atsakomybės taikymo ribų. Atskirose valstybėse yra susiformavusios skirtingos pozicijos arbitražo institucijų atsakomybės klausimais. Nors dominuojančios pozicijos nėra, egzistuoja tam tikri panašumai pagal tai, kokiai teisės sistemos tradicijai priklauso valstybė – kontinentinei ar bendrajai. Bendrosios teisės sistemos valstybės yra linkusios suteikti arbitražo institucijoms imunitetą, o civilinės teisės tradicijos valstybėse labiau palaikoma pozicija, kad arbitražo institucijoms galėtų būti taikoma atsakomybė.

Kaip absoliutaus imuniteto taikymo arbitražo institucijoms pavyzdys galėtų būti bendrosios teisės tradicijai priklausančios Jungtinės Amerikos Valstijos. Jungtinėse Amerikos Valstijose arbitražo institucijoms yra taikomas „teisminis imunitetas“ (angl. *judicial immunity*). Teisminis imunitetas yra kildinamas iš valstybių teismuose bylas sprendžiančių teisėjų imuniteto doktrinos (Wilhelmi, 2006, p. 319). Tokio pobūdžio imunitetas draudžia ginčo šalims reikšti civilinius ieškinius teisėjams, kurie priėmė sprendimą ar atliko tam tikrus veiksmus teismo proceso metu (Wilhelmi, 2006, p. 321). Buvo nuspręsta, kad teisminis imunitetas yra svarbus visuomenės gerovei ir saugo teisėjų (arbitrų) nepriklausomumą bei suteikia jiems galimybę priimti sprendimą, nebijant, kad šalis, nesutinkanti su teisėjo sprendimu, pareikš ieškinį (Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1871 m. gruodžio mėn. sprendimas byloje *Bradley v. Fisher* cituota Wilhelmi, 2006, p. 321).

Teisminio imuniteto taikymo ribos buvo nurodytos Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo byloje *Bradley v. Fisher*. Buvo nustatyta, kad teisėjai nėra atsakingi už savo, kaip teisėjų, veiksmus net ir tokiu atveju, kai jie buvo atlikti viršijant kompetenciją. Atsakomybę galima taikyti tik tuomet, kai teisėjas veiksmus atliko visiškai neturėdamas jurisdikcijos tam ginčui (Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1871 m. gruodžio mėn. sprendimas). Doktrinoje taip pat išskiriama, kad teisminis imunitetas apima tik teisėjų atliekamus veiksmus civilinės teisės prasme ir nėra taikomas, kai teisėjai atlieka neteisėtas veikas baudžiamosios ar administracinės teisės prasme, taip pat jei teisėjas, atlikdamas savo pareigą, pažeidžia asmens konstitucines teises. Teisminis imunitetas neapsaugo teisėjų ir nuo jų drausminės atsakomybės (Warwas, 2017, p. 258). Matyti, kad teisminio imuniteto ribojimų nėra gausu ir jie yra susiję su teisėjo veiksmais, nagrinėjant ginčą ir priimant sprendimą. Iš to galima spręsti, kad teisėjai Jungtinėse Amerikos Valstijose yra saugomi beveik absoliutaus imuniteto.

Teisminio imuniteto taikymas teisėjams ir imuniteto taikymo ribų nustatymas yra svarbus ir arbitraže. Kiek vėliau, po teisminio imuniteto pripažinimo teisėjams, šio imuniteto taikymas buvo pripažintas ir arbitražo proceso dalyviams, šį imunitetą pavadinant arbitražo imunitetu (angl. *arbitral immunity*) (Wilhelmi, 2006, p. 323). Pirmiausia teisminis imunitetas buvo pradėtas taikyti arbitrams. Teismų praktikoje buvo konstatuota, kad arbitrai, nagrinėjantys bylą arbitraže, yra visiškai apsaugoti nuo atsakomybės atlyginti žalą už veiksmus, atliktus arbitražo procese (Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinio teismo 1990 m. kovo 15 d. sprendimas).

Arbitražo imunitetas yra taikomas ir arbitražo institucijoms, ne tik arbitrams. Imuniteto taikymas arbitražo institucijoms, kaip ir arbitrams, buvo konstatuotas Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikoje. 1982 m. Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas byloje *Corey v. New York Stock Exchange* (toliau – NYSE) nagrinėjo bylą pagal G. Corey ieškinį, kuriuo jis siekė, kad NYSE būtų laikoma atsakinga už arbitrų ir NYSE direktoriaus elgesį. G. Corey manymu, buvo pažeista jo teisė į teisingą bylos išnagrinėjimą, nes NYSE direktorius parinko arbitražo kolegiją, pažeisdamas NYSE procedūrinės taisyklės, ir koregavo bei atidėjo posėdžių datas, nesant G. Corey sutikimo. Arbitrų neteisėti veiksmai buvo įvardyti kaip atsisakymas leisti G. Corey pristatyti savo įrodymus ir išankstinis nusistatymas dėl G. Corey ieškinio reikalavimų. Šie veiksmai, G. Corey teigimu, sukėlė jam žalos. Šioje byloje buvo konstatuota, kad arbitražo imuniteto taikymas ir arbitražo institucijoms yra „natūralus ir reikalingas produktas“. Kitu atveju arbitrams taikomas imunitetas „prilygtų iliuzijai“. Teismas taip pat nustatė, kad G. Corey nepatyrė žalos, jo ieškinys buvo skirtas apskūsti anksčiau priimtą sprendimą ginče, kurį

administravo NYSE (Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinio teismo 1982 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas).

1990 m. arbitražo institucijos imuniteto klausimas dar kartą buvo nagrinėtas Jungtinių Amerikos Valstijų apeliaciniame teisme. Šioje byloje arbitražo institucija, administruojanti ginčą, buvo Chicago Board Options Exchange (toliau – CBOE). Pradinis ginčas buvo kilęs tarp Austernų (atsakovai) ir priešingos šalies. CBOE taisyklėse buvo nustatyta, kad ginčui nagrinėti turi būti paskirti penki arbitrai, iš kurių dauguma „negali būti iš vertybinių popierių pramonės“, taip pat buvo įtvirtinta, kad pranešimas dėl posėdžio datos ir vietos turi būti įtektas ne vėliau kaip prieš aštuonias darbo dienas iki nustatytos posėdžio datos. Vėliau Austernai atsiėmė savo atsakymą ir priešieškini. Arbitražo teismas, sudarytas iš penkių arbitrų, surengė posėdį ir priėmė sprendimą priešingos šalies naudai. Visi arbitrai, skirtingai nei buvo reikalaujama CBOE taisyklėse, buvo susiję su vertybinių popierių pramone. Be to, Austernai negavo pranešimo iš CBOE apie būsimą posėdį. Nors šis arbitražo teismo sprendimas nebuvo pripažintas, Austernai kreipėsi į teismą su ieškiniu CBOE dėl moralinės ir finansinės žalos, kurią jie patyrė arbitražo teismo sprendimo pripažinimo procese. Teismas šioje byloje pakartojo Corey V. NYSE byloje suformuotus argumentus dėl poreikio suteikti arbitražo institucijai imunitetą. Buvo pažymėta, kad arbitražo imunitetas apima visas arbitražo institucijų atliekamas funkcijas, kurios yra susijusios su arbitražo procesu. Remdamasis tuo, Jungtinių Amerikos Valstijų teismas, skirtingai nei prašė Austernai, pritaikė imunitetą CBOE, nes ši yra saugoma arbitražo imuniteto nuo civilinės atsakomybės (Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinio teismo 1990 m. kovo 15 d. sprendimas).

Šios dvi bylos išreiškia aiškia Jungtinių Amerikos Valstijų poziciją: arbitražo institucijoms turėtų būti suteikiamas imunitetas. Arbitražo institucijoms taikomam imunitetui nėra įtvirtinti jokie atskiri ribojimai, šiam imunitetui turėtų būti taikomi būtent teisminiam imunitetui nustatyti ribojimai. Atsižvelgiant į tai, kad arbitražo institucijos atlieka kitokias funkcijas nei teisėjai, arbitražo institucijos gali naudotis beveik absoliučiu imunitetu (Warwas, 2017, p. 258), nes teisėjų imunitetui taikomi ribojimai negali būti pritaikomi arbitražo institucijai. Be to, beveik visos arbitražo institucijų atliekamos funkcijos yra susijusios su arbitražo procesu, nes būtent arbitražo institucija administruoja ginčą. Visa tai leidžia daryti išvadą, kad arbitražo institucijoms Jungtinių Amerikos Valstijų teismas suteikia beveik absoliutų imunitetą, saugantį arbitražo institucijas nuo galimų ieškinių dėl civilinės atsakomybės arbitražo institucijoms taikymo.

Anksčiau arbitražo imuniteto nereglementavo teisės aktai, tačiau apie jį buvo pasisakoma Jungtinių Amerikos Valstijų žemesniųjų instancijų teismų praktikoje.

Atsižvelgiant į tai, arbitražo institucijų imunitetą buvo mėginta įtvirtinti ir teisės aktuose (Roitman, 2010, p. 576). Vis dėlto ne visos valstijos pasirinko suteikti arbitražo institucijoms imunitetą (2010 m. tokių valstijų buvo tik 12, dar 7, nors ir neįtvirtino, tačiau pripažino tokio pobūdžio imunitetą) (Roitman, 2010, p. 578).

Matyti, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose yra laikomasi tvirtos pozicijos dėl arbitražo institucijoms reikalingo imuniteto. Be to, kad yra suformuotos imuniteto taikymo taisyklės teismų praktikoje, įstatymų leidėjas bandė tai įtvirtinti ir teisės aktuose. Vis dėlto doktrinoje tokios apimties imuniteto taikymas arbitražo institucijoms yra kritikuojamas. Teigiama, kad institucijoms nereikia imuniteto tam, kad jos apsaugotų arbitrus ir teisinių nepriklausomumą. Civilinės atsakomybės taikymas arbitražo institucijoms dėl jų netinkamai įvykdytų administracinių pareigų nedaro įtakos arbitro statusui. Tai yra naudinga ir šalims, kurios ginčą norėtų perduoti administruoti arbitražo institucijai. Tokiu būdu egzistuočių ne tik pagal sutartį prisiimta arbitražo institucijų pareiga, jos laikymąsi užtikrintų ir nacionaliniai įstatymai, o tai arbitražo procesą padarytų efektyvų (Rasmussen, 2002, p. 1824-1825).

Pritartina tokiai doktrinoje suformuotai pozicijai. Jungtinėse Amerikos Valstijose arbitražo institucijų imunitetas yra grindžiamas teisėjams taikomu imunitetu, kurio tikslas yra apsaugoti teisėjo nepriklausomumą. Kaip ir minėta, arbitražo institucija negali daryti jokios įtakos arbitražo teismui, arbitrams, nagrinėjantiems ginčą, ir jų priimamiems sprendimams. Vadinasi, teisėjams taikomo imuniteto tikslas nėra aktualus arbitražo institucijoms, nes nėra keliamas reikalavimas išlaikyti arbitražo institucijos neutralumą. Teiginys, kad kitu atveju nebus apginti arbitrai, taip pat nėra pakankamas. Net jei ir nebūtų taikomas imunitetas arbitražo institucijoms, papildomos grėsmės dėl arbitražo proceso ar arbitrų nepriklausomumo ir neliečiamumo nekiltų, nes arbitražo institucija ir arbitrai arbitražo procese atlieka skirtingas funkcijas.

Arbitražo institucijos Jungtinėse Amerikos Valstijose gali naudotis beveik absoliučiu arbitražo imunitetu. Absoliutaus arbitražo institucijų imuniteto kilmė yra teisminis imunitetas, suformuotas taikyti teisėjams, siekiant apsaugoti jų nepriklausomumą ir apriboti nepatenkintas ginčo šalis reikšti ieškinius prieš juos. Nors Jungtinėse Amerikos Valstijose tokio imuniteto taikymas yra pripažįstamas tiek teismų praktikoje, tiek įstatymuose, yra abejojama jo tikslingumu. Arbitražo institucijos vykdo kitokias funkcijas nei teisėjai ar arbitrai, t. y. jie nenagrinėja ginčo, tačiau jį administruoja. Dėl to galimybė taikyti atsakomybę arbitražo institucijoms nedaro įtakos arbitražo institucijų, o ypač arbitrų, nepriklausomumui.

2.2. Ribotas arbitražo institucijų imunitetas

Jungtinės Amerikos Valstijos yra vienintelė valstybė, kurioje yra taikomas beveik absoliutus imunitetas arbitražo institucijoms. Nors arbitražo institucijoms taip pat yra suteikiamas imunitetas, kuris kildinamas iš teisėjams taikomo imuniteto, jis nėra absoliutus. Tai yra, kitose bendrosios teisės valstybėse arbitražo institucijoms taikomam imunitetui yra nustatyta daugiau ribojimų, dėl to tokį imunitetą galima vadinti ribotu arbitražo institucijų imunitetu.

Jungtinėje Karalystėje požiūris į arbitražo institucijų imunitetą yra panašus kaip ir Jungtinėse Amerikos Valstijose. Jungtinėje Karalystėje arbitražo institucijų imunitetas taip pat yra laikomas kaip kilęs iš teismo imuniteto, kuris buvo taikomas teisėjams (Rasmussen, 2002, p. 1849). Skirtingai nei Jungtinėse Amerikos Valstijose, Jungtinėje Karalystėje teismų praktikos arbitražo institucijų imuniteto klausimu nėra, tačiau šis klausimas yra tiesiogiai sureguliuotas teisės aktuose. 1996 m. Jungtinės Karalystės arbitražo akto 74 straipsnis numato, kad „arbitražo ar kitokio pobūdžio institucija ar asmuo, šalių paskirtas ar paprašytas paskirti arbitražą, nėra atsakingas už tai, kas padaryta ar praleista vykdamas ar tariamai atliekantis šią funkciją, nebent būtų įrodyta, kad veikia ar neveikimas buvo nesąžiningas“ (Arbitration Act, 1996). Pastebėtina, kad arbitražo institucijoms suteiktas imunitetas apsiriboja vienintele arbitražo institucijų funkcija – arbitro skyrimu. Be to, net ir tokiu atveju imunitetas nėra absoliutus, nes arbitražo institucija turi veikti sąžiningai ir gera valia. Šio teisės akto priėmimas buvo grindžiamas keliomis priežastimis. Viena iš priežasčių buvo susirūpinimas, kad galimybė pradėti teisinius ginčus bus panaudota jau išspręstoms ir užbaigtoms byloms atnaujinti. Kita priežastis buvo susijusi su galimais finansiniais sunkumais arbitražo institucijoms dalyvauti ir gintis teismo procese. Taigi toks imunitetas apsaugo arbitražo institucijas, kad jų naudinga veikla galėtų tęstis (Departmental Advisory Committee, 1996 cituota Veeder, 2015, p. 346).

Akivaizdu, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Jungtinėje Karalystėje, kurios priklauso bendrosios teisės tradicijai, egzistuoja tas pats pagrindas arbitražo institucijų imunitetui – teisminis imunitetas ir arbitražo institucijų priskyrimas kvaziteisėjams tiek, kiek jos veikia kaip arbitrai (Warwas, 2017, p. 265). Vis dėlto imuniteto ribos šiose valstybėse yra skirtingos. Jungtinėse Amerikos Valstijose, kaip nurodyta aukščiau, arbitražo institucijoms yra taikomas beveik absoliutus imunitetas. Teismų praktikoje nurodytos ribos susijusios ne su arbitražo institucijų veiksmais, o su teisėjų veiksmais. Tai lemia, kad arbitražo institucijoms civilinės atsakomybės normas taikyti yra beveik neįmanoma. Net ir tokiais atvejais, kai arbitražo institucijos pažeidžia savo procedūrinės

taisykles (pavyzdžiui, Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinio teismo 1990 m. kovo 15 d. sprendime nagrinėta situacija) arba atlieka neteisėtus veiksmus, arbitražo institucijos neatsako prieš šalis, kurių teises pažeidė, ir naudojasi imunitetu.

Jungtinėje Karalystėje yra priešingai, arbitražo institucijų imunitetas yra ribotas. Teismų praktikoje imuniteto ribų nėra nustatyta, tačiau teisės aktuose yra aiškiai išreikšta, kad arbitražo institucijoms imunitetas yra suteikiamas tik vienai iš jų atliekamų funkcijų – arbitrų paskyrimui ir tik tokiu atveju, jei yra veikama gera valia. Suprantama, kad, jei arbitražo institucija atlieka kitokias nei įstatyme nurodytas funkcijas, ar, skirdama arbitrus, veikia nesąžiningai, jai imunitetas nėra taikomas. Arbitražo institucijų sutartinių prievolių netinkamas vykdymas taip pat nebūtų apsaugotas arbitražo imuniteto doktrinos (Rasmussen, 2002, p. 1858). Taigi nors tiek Jungtinė Karalystė, tiek Jungtinės Amerikos Valstijos yra bendrosios teisės tradicijos valstybės ir arbitražo institucijų atsakomybę kildina iš teismo imuniteto, tačiau imuniteto arbitražo institucijoms taikymas skiriasi.

Vertinant ir analizuojant teisinį reguliavimą, pastebimi Jungtinės Karalystės ir kitų bendrosios teisės valstybių arbitražo institucijų imuniteto reglamentavimo panašumai. Pavyzdžiui, Singapūro teisės aktai nustato beveik identišką Jungtinės Karalystės arbitražo akte nustatytą teisės normą (Singapūro tarptautinio arbitražo akto 25A straipsnis) (International Arbitration Act of Singapore, 1994). Australijoje arbitražo institucijai taip pat yra suteiktas imunitetas, bet tik su arbitrų skyrimo funkcija susijusiems veiksams ir jei buvo veikta gera valia (Australijos tarptautinio arbitražo aktas (Australia's International Arbitration Act, 1974). Kaip matyti iš pateiktų normų, tiek Singapūro, tiek Australijos arbitražo institucijų imuniteto reguliavimas iš esmės sutampa su Jungtinės Karalystės reguliavimu, nes arbitražo institucijoms yra suteikiamas ribotas imunitetas, atsižvelgiant į tai, kokia valia buvo veikama, ir tik tada, kai yra atliekamos funkcijos, susijusios su arbitrų skyrimu. Airijos arbitražo akto 22 straipsnio 3 dalyje (Arbitration Act, 2010) nustatyta, kad arbitražo institucija neatsako už veiksmus, kuriuos ji padarė, atlikdama arbitrų skyrimo funkciją, tačiau nereikalaujama funkciją atlikti gera valia. Tai reiškia, kad Airijoje yra suteikiamas platesnės apimties imunitetas nei Jungtinėje Karalystėje.

Tokio riboto imuniteto taikymas iš dalies tenkina ir absoliutaus imuniteto kritiką. Svarbu yra tai, kad tik vienai funkcijai yra suteikiamas imunitetas, kai Jungtinėse Amerikos Valstijose funkcijos nėra išskiriamos. Arbitrų skyrimo funkcijos išskyrimas iš kitų funkcijų ir imuniteto suteikimas parodo, kad būtent ši funkcija yra vertinama kaip galinti turėti įtakos arbitražo procesui ir arbitrams. Net ir tokiu atveju šiai funkcijai atlikti yra keliami papildomi reikalavimai. Yra atsižvelgiama, kokius veiksmus atliko arbitražo institucija ir ar buvo veikta sąžiningai. Jungtinėse Amerikos Valstijose toks reikalavimas nėra keliamas,

dėl to net ir tyčiniai arbitražo institucijų veiksmai gali būti apsaugoti arbitražo institucijų imuniteto. Darytina išvada, kad Jungtinės Karalystės, Singapūro, Airijos ir Australijos arbitražo institucijų imuniteto reguliavimas suteikia ginčo šalims daugiau arbitražo proceso skaidrumo garantijų. Galimas atsakomybės arbitražo institucijoms taikymas yra kaip tam tikra arbitražo institucijų kontrolė.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytą reguliavimą, bendrosios teisės sistemos valstybės arbitražo institucijų klausimą reguliuoja panašiai. Iš šios sistemos valstybių, be abejonės, išsiskiria Jungtinės Amerikos Valstijos, kurios suteikia beveik absoliutų imunitetą arbitražo institucijoms. Tokios valstybės, kaip Jungtinė Karalystė, Singapūras ir Australija, arbitražo institucijoms imunitetą yra suteikusios tik vienos jų atliekamos funkcijos – arbitrų skyrimo – aspektu. Be to, yra reikalaujama, kad arbitražo institucija veiktų gera valia. Airija iš šių valstybių išsiskiria, nes nekelia reikalavimo institucijoms veikti gera valia.

2.3. Imuniteto arbitražo institucijoms netaikymas

Civilinės teisės sistemos valstybių požiūris į arbitrų atsakomybę yra kitoks, nei yra sutinkama bendrosios teisės tradicijos valstybėse. Arbitražo institucijos nėra vertinamos kaip subjektai, kuriems yra reikalingas imunitetas. Tai lemia skirtingas požiūris į arbitražo institucijos santykius su ginčo šalimis, arbitražo institucijų statusą ir arbitražo imuniteto kilmę.

Prancūzijos teisėje arbitrų ir arbitražo institucijų atsakomybė yra atskirta nuo teisėjų atsakomybės ir taisyklės, įprastai taikomos teisėjams dėl jų atsakomybės, nėra taikomos arbitrams ar arbitražo institucijoms (Rasmussen, 2002, p. 1861). Priešinga pozicija egzistuoja bendrosios teisės valstybėse, tokiose kaip Jungtinės Amerikos Valstijos ir Jungtinė Karalystė, kai teisėjams taikomas teisminis imunitetas buvo pritaikytas arbitrų, o vėliau ir arbitražo institucijų atsakomybei. Vis dėlto, siekiant apsaugoti arbitrus, kurie atlieka tarsi teisminį vaidmenį, užkirsti kelią šalims pareikšti jiems ieškinį, kas turėtų destabilizuojantį poveikį arbitražui, arbitrams buvo suteiktas imunitetas. Pripažįstama, kad net arbitrai taikant imunitetą, jei sutartinių įsipareigojimų pažeidimas buvo atliktas kaltais veiksmais, arbitrai galėtų būti taikoma atsakomybė (Fouchard *et al.*, 1999, p. 591-592). Tai yra dar vienas skirtumas nuo bendrosios teisės sistemos valstybių, o ypač Jungtinių Amerikos Valstijų, kurios arbitrams taiko beveik absoliutų imunitetą nuo civilinės atsakomybės.

Prancūzijoje tam tikrų panašumų tarp teisėjams ir arbitrams taikomų imunitetų galima atrasti, nes abiem atvejais yra siekiama apsaugoti ginčą nagrinėjančius asmenis nuo

nepagrįstų nepatenkintos šalies ieškinių. Skirtingai nei bendrosios teisės valstybėse, arbitražo institucijų atsakomybės klausimas yra vertinamas atskirai nuo arbitrų ir teisėjų atsakomybės. Tam pagrindo turi aplinkybė, kad Prancūzijoje arbitražo institucijos yra laikomos paslaugų teikėjomis, o ne teisminėmis institucijomis (Fouchard *et al.*, 1999, p. 604). Šis požiūris turėjo įtakos ir arbitražo institucijų atsakomybei pripažinti.

Prancūzijos arbitražą reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtintų taisyklių dėl arbitražo institucijų atsakomybės nėra. Pozicija dėl arbitražo institucijų atsakomybės yra nagrinėta ne vienoje byloje. Pavyzdžiui, byloje *Société Cubic Defence System Inc v. Chambre de Commerce Internationale* ieškovas kreipėsi į teismą dėl to, kad ICC nevykdė savo sutartinių pareigų. Nors pažeidimo Prancūzijos teismai nenustatė, tačiau buvo pripažinta, kad ICC gali būti laikoma atsakinga už savo sutartinių prievolių pažeidimą (Warwas, 2017, p. 249).

Arbitražo institucijų sutartinių prievolių tinkamas vykdymas užtikrina veiksmingą, efektyvų arbitražo procesą. Tinkama nešališkų arbitrų atranka ir arbitražo proceso priežiūra turi būti vykdoma tinkamai (Rasmussen, 2002, p. 1864), nes tai yra pagrindinės arbitražo institucijos funkcijos, dėl kurių proceso šalys renkasi ginčą nagrinėti instituciniame arbitraže. Byloje *Société SNF v. Chambre de Commerce Internationale* taip pat buvo nustatyta, kad ICC, kaip arbitražo institucija, galėtų būti laikoma atsakinga už netinkamą sutarties vykdymą (Warwas, 2017, p. 251). Nors šiose bylose Prancūzijos teismai suformulavo aiškias taisykles dėl arbitražo institucijų atsakomybės, dėl specifinių ginčo aplinkybių atsakomybė arbitražo institucijai nebuvo pritaikyta (Price, 2012, p. 219).

Galiausiai Prancūzijos teismai įgyvendino savo suformuotas arbitražo institucijų atsakomybės taisykles ir 2010 m. byloje *Societe Filature Française de Mohair v. Federation Française des Industries Lainiere et Cotonniere* pritaikė atsakomybę arbitražo institucijai. Iš pradžių buvo kilęs ginčas tarp dviejų asmenų iš skirtingų valstybių – Prancūzijos ir Ispanijos. Sprendimas buvo priimtas iš Prancūzijos kilusios šalies (*Societe Filature Française de Mohair*) naudai. Priešingus interesus turinti iš Ispanijos kilusi šalis (*Sisa*) kreipėsi į teismą su prašymu panaikinti arbitražo sprendimą. Vienas iš motyvų buvo rungimosi principo pažeidimas (Gouveia, Trigo, 2018, p. 73). Paryžiaus apeliacinis teismas 2006 m. patenkino šį prašymą, nes teismas nustatė, kad „sprendimas buvo priimtas tokio įrodymo (dokumento) pagrindu, kurio savo iniciatyva pareikalavo arbitražo institucija“. Be to, šis įrodymas buvo perduotas tik ginčą nagrinėjusiam arbitrai. Šalys šio įrodymo negavo (Price, 2012, p. 219) ir joms nebuvo apie jį pranešta (Gouveia, Trigo, 2018, p. 73).

Po šio sprendimo į teismą su ieškiniu arbitražo institucijai kreipėsi iš Prancūzijos kilusi šalis. Šį savo ieškinį ieškovė grindė tuo, kad būtent dėl arbitražą administravusios

institucijos kaltės prarado naudą, susijusią su prieš tai priimtu sprendimu, kuris buvo naudingas jai (Gouveia, Trigo, 2018, p. 73). Nantere rajono teismas sutiko su tokiais argumentais ir nustatė, kad arbitražo institucija netinkamai vykdė sutartį ir dėl to turi atlyginti nuostolius (Price, 2012, p. 220), kuriuos patyrė arbitražo proceso metu (Gouveia, Trigo, 2018, p. 73)⁹.

Autorių manymu, ši byla neturėtų paskatinti bylinėjimosi prieš arbitražo institucijas dėl šios bylos išimtinių faktinių aplinkybių (Price, 2012, p. 223). Pavyzdžiui, vėliau, 2018 m., išnagrinėtoje byloje (*Société Projet Pilote Garoubé v. Chambre de commerce international*) nebuvo pripažinta, jog ICC buvo pažeidusi sutartį (Gouveia, Trigo, 2018, p. 74-75). Galima teigti, kad ankstesnės bylos išvados nepakeitė Prancūzijos teismų požiūrio ir atsakomybės taikymas arbitražo institucijoms netapo įprastu reiškiniu. Vis dėlto *Societe Filature Française de Mohair v. Federation Française des Industries Lainiere et Cottonniere* sprendimas parodė, kad atsakomybės taikymas arbitražo institucijoms nėra vien tik teorinė galimybė, tačiau bet kuriuo atveju, priklausomai nuo ginčo aplinkybių, arbitražo institucijos galėtų atsakyti ir joms imunitetas nebūtų taikomas.

2010 m. Prancūzijos apeliacinio teismo sprendimo palyginimas su prieš tai nurodytu Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinio teismo 1990 m. kovo 15 d. sprendimu geriausiai apibūdina skirtumus tarp bendrosios ir civilinės tradicijų arbitražo institucijų atsakomybės klausimais. Abiejose bylose arbitražo institucijos pažeidė savo procedūrinės taisyklės, t. y. pažeidė sudarytas su šalimis sutartis. CBOE paskyrė arbitrus, neatsižvelgusi į reikalavimus, ir neinformavo šalių apie posėdį. ICC „išsikišo“ į ginčo nagrinėjimą, pažeisdama rungimosi principą, bei neinformavo šalių apie gautus įrodymus. Tiek CBOE, tiek ICC atveju pažeidimas buvo aiškus, tačiau CBOE atsakomybė nebuvo taikyta, kai ICC buvo pripažinta atsakinga. Neabejotina, kad, žvelgiant iš arbitražo institucijos pozicijos, palankesnis yra Jungtinėse Amerikos Valstijose priimtas sprendimas. Tačiau kyla klausimas, ar tai iš tiesų padeda pasiekti arbitražo ir imuniteto taikymo tikslus. ICC atveju arbitražo institucija atsakė už savo neteisėtus veiksmus, pažeidžiančius proceso šalių teises. Atsakomybės taikymas užtikrins būsimų procesų skaidrumą, nes arbitražo institucija įvertins tai, kad ji gali būti pripažinta atsakinga. Jungtinėse Amerikos Valstijose, nesant aiškių ribų, imuniteto taikymas gali tapti pagrindu piktnaudžiauti arbitražo institucijoms, nes šios yra ramios, žinodamos, kad bus taikomas imunitetas.

⁹ Atkreiptinas dėmesys, kad ieškinyje buvo prašoma arbitražo institucijos atlyginti tokią sumą pinigų, kuriuos ieškovė būtų gavusi, jei pirmasis sprendimas nebūtų panaikintas. Teismas šiuo klausimu nusprendė, kad šalis neįrodė priežastinio ryšio tarp prašomos sumos ir arbitražo institucijos nerūpestingumo, nes ji galėjo pareikšti dar vieną ieškinį kompanijai Sisa (Price, 2012, p. 224).

Panašios pozicijos yra laikomasi ir kitose civilinės teisės valstybėse. Ispanijoje, skirtingai nei Prancūzijoje, teisės aktuose yra įtvirtinta arbitražo institucijų atsakomybė. Ispanijos arbitražo akte yra nustatyta, kad arbitražo institucija savo pareigas turi vykdyti sąžiningai, jei to neatlieka, ji „atsako už žalą ir nuostolius, kuriuos ji sukelia dėl nesąžiningumo, neapdairumo ar sukčiavimo“. Be to, yra įtvirtinta, kad nukentėjusioji šalis arbitražo institucijai gali ieškinį pareikšti tiesiogiai, nepaisydama, ar yra galimybė reikšti ieškinį arbitrai (Ispanijos arbitražo akto 21 straipsnio 1 dalis) (Spain's Arbitration Act, 2003). Teisės akte yra nustatytos ribos atsakomybei taikyti, apie ką nėra kalbama Prancūzijos teisės aktuose. Skirtingai nei bendrosios teisės valstybių atveju, atsakomybė yra susieta ne su arbitražo institucijų funkcija, o su bet kurios funkcijos atlikimo motyvu, t. y. buvo veikta nesąžiningai, neatsakingai arba buvo sukčiauta. Taigi galima teigti, kad Ispanijoje arbitražo institucijoms yra taikoma atsakomybė, nustatant jos taikymo ribas.

Švedijos teisės aktuose, kaip ir Prancūzijoje, nėra įtvirtintų teisės normų dėl arbitražo institucijų imuniteto (Elrifai *et al.*, 2018, p. 351). Doktrinoje yra pasisakoma, kad tokiu atveju, tikėtina, arbitražo institucijų atsakomybei vertinti būtų taikomos bendrosios sutartinės atsakomybės nuostatos. Sutartinė atsakomybė arbitražo atsakomybei galėtų kilti tada, kai arbitražo institucijos veiksmai ar neveikimas buvo nulemtas didelio aplaidumo ar tyčios (Warwas, 2017, p. 269).

Iš paminėtų valstybių praktikos matyti, kad civilinės teisės sistemos valstybėse arbitražo institucijoms nėra suteikiamas imunitetas. Nors ir skirtinga apimtimi, tačiau pripažįstama arbitražo institucijų atsakomybė. Kai kurios valstybės arbitražo institucijų atsakomybę įtvirtina teisės aktuose, kitos atsakomybės taikymą arbitražo institucijoms formuoja teismų praktikoje arba, neskirdamos atskiros dėmesio, taiko bendrąsias normas. Pastebėtina, kad galimybė Prancūzijoje taikyti atsakomybę arbitražo institucijai yra beveik neribojama, t. y. nėra keliamos papildomos sąlygos kilti atsakomybei, išskyrus tai, kad visais atvejais asmeniui, siekiančiam žalos atlyginimo iš arbitro institucijos, reikia įrodyti civilinės atsakomybės sąlygas. Kitose valstybėse arbitražo institucijoms taikomą atsakomybę galima priskirti prie ribotos atsakomybės, kai arbitražo institucija atsako tik tada, kada veikė nesąžiningai, nerūpestingai ar sukčiaudama (pavyzdžiui, Ispanijoje) arba egzistavo didelis arbitražo institucijos nerūpestingumas ar tyčia.

Civilinės teisės sistemos valstybių analizė parodė, kad šių valstybių pozicija visiškai skiriasi nuo bendrosios teisės tradicijos valstybių. Skirtingų teisės sistemų pagrindinės atstovės galėtų būti Jungtinės Amerikos Valstijos ir Prancūzija, kurios visiškai priešingai vertina arbitražo institucijų imunitetą. Kitose valstybėse yra pastebimi tam tikri panašumai, pavyzdžiui, daugumoje valstybių yra reikalaujama, kad arbitražo institucija veiktų gera

valia. Tam tikrose bendrosios teisės tradicijos valstybėse imunitetas arbitražo institucijoms yra suteikiamas tik skiriant arbitrus. Apie imuniteto suteikimą tuo atveju, kai yra atliekamos kitos funkcijos, nėra užsimenama. Jei arbitražo institucija, atlikdama kitas funkcijas, pažeistų sutartį ir, pavyzdžiui, veiktų nesąžiningai, jai imunitetas nebūtų taikomas. Tokia pozicija priartėja prie civilinės teisės tradicijų valstybių pozicijos, kurioje nėra išskiriamos funkcijos, tačiau reikalaujama, kad būtų veikiami sąžiningai.

Įvertinus įvairių valstybių praktiką, išryškėja skirtumai tarp civilinės ir bendrosios teisės sistemų valstybių. Šioms skirtingos teisės sistemų tradicijoms įtakos turi skirtingas arbitražo institucijos statuso ir jos santykių su ginčo šalimi vertinimas. Bendrojoje teisės sistemoje teismai ir įstatymų leidėjai mano, kad arbitražo institucijoms yra svarbu ir reikalinga taikyti imunitetą. Arbitražo institucijų statusas yra prilyginamas teisėjo ir arbitro statusui. Kontinentinės teisės tradicijos valstybėse su tokia pozicija nėra sutinkama ir arbitražo institucijoms paprastai nėra suteikiamas imunitetas bei yra įtvirtinta galimybė taikyti atsakomybę arbitražo institucijoms. Šiose valstybėse yra laikoma, kad arbitražo institucijos yra sutartinių santykių dalyvės ir joms neturėtų būti taikomas teisminis imunitetas.

2.4. Arbitražo institucijų taisyklės, susijusios su jų atsakomybe

Kiekviena valstybė kuria savo arbitražo institucijų atsakomybės taisykles, turinčias skirtingą poveikį arbitražo institucijoms. Tačiau ir pačios arbitražo institucijos reguliuoja imuniteto ar atsakomybės sau taikymą. Toliau šiame magistro darbo poskyryje bus analizuojamos tokių arbitražo institucijų, kaip VKAT, ICC, SCC, LCIA, ICDR, SIAC, AAA, Vienos tarptautinio arbitražo centro (toliau – VIAC), Vokietijos arbitražo institucijos (toliau – DIS) ir Honkongo tarptautinio arbitražo centro (toliau – HKIAC)¹⁰ arbitražo taisyklių nuostatos dėl arbitražo institucijų atsakomybės.

Iš pateiktų taisyklių (žr. 1 priedą) matyti, kad visos arbitražo institucijos yra linkusios riboti savo atsakomybę, skiriasi tik laipsnis, kuriuo yra ribojama arbitražo institucijų atsakomybė. Galima išskirti dvi arbitražo institucijų grupes pagal straipsnių, reglamentuojančių arbitražo atsakomybę, pavadinimus. Vienos iš grupių bendras bruožas yra tas, kad tokios institucijos, kaip VKAT, ICC, LCIA, DIS, savo taisyklėse įvardija, kad jos riboja arbitražo institucijų atsakomybę. Kitoje grupėje esančios SCC, VIAC, ICDR, SIAC, HKIAC ir AAA arbitražo institucijos nurodo, jog jos pašalina arbitražo institucijų

¹⁰ Prie magistro darbo pridėtame 1 priede yra įvardytos visos paminėtų institucijų taisyklės dėl atsakomybės originalo kalba ir su vertimu į lietuvių kalbą.

atsakomybę. Pradedant vertinti arbitražo taisyklių normų turinį, matyti, kad kai kurios skirtingoms grupėms priklausančios arbitražo institucijos yra linkusios sau taikyti ribotą atsakomybę, kai kitos renkasi visiško imuniteto įtvirtinimą. Vis dėlto lingvistinė straipsnio pavadinimo išraiška nebūtinai reiškia, kad konkreti institucija būtent tokiu būdu ir reguliuoja savo atsakomybę. Yra aktualu atsižvelgti į konkrečių taisyklių turinį.

Atsižvelgiant į taisyklių turinio formuluotes, taip pat ryškėja keturios grupės, kurios atspindi skirtingą arbitražo institucijų reguliavimą.

Pirmajai grupei galėtų būti priskiriama AAA. Ši arbitražo institucija yra nustačiusi absoliutaus imuniteto sau taikymą ir nėra išskyrusi atvejų, kada imunitetas arbitražo institucijai nebūtų taikomas. Manytina, kad tokioms taisyklėms įtvirtinti įtakos galėjo turėti šių institucijų vietos valstybių požiūris į arbitražo institucijų atsakomybę, kadangi AAA arbitražo procesai vyksta tik Jungtinių Amerikos Valstijų teritorijoje. Kaip buvo minėta, Jungtinėse Amerikos Valstijose, kuriose yra įsikūrusi AAA, teismai pripažįsta imuniteto arbitražo institucijoms taikymą. Nors Jungtinių Amerikos Valstijų teismai yra nustatę tam tikras imuniteto taikymo išimtis teismų praktikoje, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad teismų išaiškinimai buvo orientuoti į imuniteto taikymą teisėjams, arbitražo institucijoms nustatytos išimties yra sunkiai pritaikomos. Dėl to arbitražo institucijoms Jungtinėse Amerikos Valstijose yra taikomas beveik absoliutus imunitetas. Tai atsispindi ir AAA procedūrinėse taisyklėse. Dar vienas nacionalinės teisės ir AAA nusistatytų taisyklių bendras bruožas yra atsakomybės rūšies išskyrimas. Kaip ir nacionalinėje Jungtinių Amerikos Valstijų teisėje, AAA įtvirtina, kad arbitražo institucija nebus atsakinga nei vienai šaliai pagal ieškinį dėl žalos atlyginimo arba pagal ieškinį, kuriuo siekiama uždrausti atlikti veiksmus, galinčius padaryti žalą (angl. *injunctive relief*). Taigi AAA taisyklė dėl atsakomybės nustato beveik absoliutą imunitetą arbitražo institucijoms, kaip yra įtvirtinta ir Jungtinių Amerikos Valstijų precedentuose.

Su AAA yra susijusi ir kita institucija – ICDR. ICDR yra AAA padalinys¹¹, kurio paskirtis administruoti tarptautinius ginčus ne tik Jungtinių Amerikos Valstijų teritorijoje, bet ir užsienyje. Šių institucijų taisyklės dėl arbitražo institucijų atsakomybės skiriasi. ICDR taisyklėse arbitražo institucijai nėra suteikiamas absoliutus imunitetas. Pagrindinė mintis arbitražo institucijai taikyti imunitetą išlieka, tačiau yra pažymima, kad atsakomybė gali būti taikoma, kai „toks atsakomybės ribojimas gali būti draudžiamas galiojančių įstatymų“. Anksčiau, 2009 m. procedūros reglamente, arbitražo institucijos atsakomybę reguliuojanti norma buvo pagrįsta Jungtinių Amerikos Valstijų pripažįstamu arbitražo

¹¹ Icdr.org. *About ICDR-AAA. ICDR-AAA Services*. Prieiga per internetą: https://www.icdr.org/about_icdr. [žiūrėta 2021 m. vasario 17 d.].

institucijų imunitetu, kaip ir šiuo metu galiojanti AAA įtvirtinta taisyklė (Warwas, 2017, p. 217). Vėliau, 2014 m. (ICDR Arbitration Rules, 2014), ir 2021 metų taisyklių redakcijose (ICDR Arbitration Rules, 2021) normos formuluotė buvo pakeista. Šio pakeitimo priežastis, manytina, yra susijusi su ICDR nagrinėjamų ginčų pobūdžiu. Tarptautinis ginčų pobūdis lėmė ICDR poreikį savo procedūrinės taisyklės pritaikyti ne tik šalims iš Jungtinių Amerikos Valstijų. Nors tokiu būdu buvo susiaurintos arbitražo imuniteto ribos pagal bendrosios teisės jurisdikcijos taisykles, tačiau kartu buvo išplėstas ICDR taisyklių pritaikomumas kitose valstybėse (Warwas, 2017, p. 217).

ICDR galėtų būti priskiriama prie antrosios arbitražo taisyklių grupės. Šioje grupėje esančios arbitražo institucijos įtvirtina taisyklę, kuri suteikia institucijoms imunitetą, nebent toks atsakomybės ribojimas yra draudžiamas galiojančių įstatymų. Be ICDR, šioje grupėje yra tokios institucijos, kaip ICC, VKAT, VIAC¹² (žr. 1 priedą). 2012 metais, įtvirtinusi arbitražo institucijos atsakomybės ribojimą, ICC buvo pirmoji, priėmusi tokio pobūdžio taisyklę, todėl, tikėtina, kad kitos institucijos pasekė jos pavyzdžiu. Viena iš šios taisyklės įtvirtinimo priežasčių yra susijusi su jau aptarta Prancūzijos teismuose nagrinėta byla, kuri detaliau bus nagrinėjama toliau.

ICC procedūros reglamento 1998 m. redakcijoje buvo nustatyta, kad „nei arbitrai, nei teismas ir jo nariai, nei ICC ir jo darbuotojai, nei ICC nacionaliniai komitetai neatsako nei vienam asmeniui už bet kokią veiksmą ar neveikimą, susijusį su arbitražu“ (ICC Arbitration Rules, 1998 m.). Taisyklės formuluotė primena ir dabar galiojančią AAA taisyklę dėl imuniteto taikymo arbitražo institucijoms tuo aspektu, kad pati institucija nustatė sau taikytiną absoliutų imunitetą santykiuose su asmenimis dėl arbitražo proceso, kurį administruoja ta pati arbitražo institucija.

Dėl normos taikymo efektyvumo nuo pat pradžių kildavo abejonių, nes atsakomybė buvo ribojama už bet kokius veiksmus ar neveikimą, net ir tuo atveju, kai ICC vykdė pagrindines savo funkcijas (Fry *et al.*, 2012, p. 421). Taip pat doktrinoje teigiama, kad ICC nuo pat pradžių žinojo, kad tokia norma nebus vykdoma daugelyje Europos valstybių, net ir Prancūzijoje, tačiau vis tiek buvo pasirinkta įtvirtinti tokią taisyklę. Toks ICC sprendimas buvo nulemtas noro surizikuoti ir pasinaudoti galimybe taikyti arbitražo institucijai visišką imunitetą (Warwas, 2017, p. 214).

Abejonės dėl arbitražo institucijų absoliutaus imuniteto buvo patvirtintos Prancūzijos apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje *Société SNF v. Chambre de Commerce Internationale*. Vienas iš ICC pateiktų argumentų, ginantis nuo SNF ieškinio, buvo tas, kad

¹² VIAC suteikia imunitetą Austrijos federalinės ekonomikos rūmams, kurių padalinys yra VIAC. Tai reiškia, kad imunitetas suteikiamas ir pačiam VIAC.

ICC nėra atsakinga prieš jokus asmenis pagal 1998 m. ICC arbitražo taisyklėse esančią ICC atsakomybę ribojančią normą. Prancūzijos apeliacinis teismas be pripažinimo, jog ICC galėtų būti iškelta byla, jei ji, kaip paslaugų teikėja, nevykdytų savo pareigų (Baizeu, 2009, p. 385), nustatė, kad toks atsakomybės ribojimas yra neteisėtas, dėl to nevykdytinas pagal Prancūzijos teisę (Warwas, 2017, p. 281). Toks Prancūzijos apeliacinio teismo sprendimas lėmė ICC procedūros reglamento pokyčius, kurie yra išlikę iki šios dienos. B. Warwas pastebi, kad ICC, nors ir adaptavo atitinkamą normą, išlaikė nepakitusią atsakomybės materialinę taikymo sritį (*ratione materiae*). ICC išsaugojo savo privatų statusą, nusistatydama imunitetą sau, tačiau kartu sutvirtino ir viešąjį arbitražo institucijų vaidmenį (Warwas, 2017, p. 2016).

Nuostatos, kuri yra įtvirtinta ICC, ICDR, VIAC ir VKAT procedūros reglamentuose, formuluotė turi savų ypatumų. Nors doktrinoje yra aptariama tik ICC taisyklė, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad kitos institucijos yra suformulavusios beveik identiškas nuostatas, jų taikymo ypatumai yra aktualūs visoms keturioms institucijoms. Atsakomybės ribojimo taisyklėje arbitražo institucijos neišskiria konkrečių atvejų, kada galima būtų taikyti arbitražo institucijai atsakomybę, tačiau yra atsiremama į valstybių nacionalinę teisę. Būtent nuo nacionalinių valstybių teismų priklausys, ar taikyti imunitetą arbitražo institucijoms suteikiančią normą ir kokių mastu ši norma būtų taikoma atskiroje byloje (Imhoos *et al.*, 2015, p. 273). Teismai, spręsdami bylą, gali taikyti nustatytus apribojimus, kurie atitinka nacionalinę teisę, arba pripažinti tokią sąlygą negaliojančia. ICC taisyklių komentare teigiama, kad 40 straipsnyje įtvirtinta taisyklė užkerta kelią taisyklę pripažinti negaliojančia ir tuo pačiu metu kiek įmanomai daugiau „apsaugo“ arbitražo institucijas nuo atsakomybės (Fry *et al.*, 2012, p. 422).

ICC, ICDR, VIAC ir VKAT nuostatų formuluotės yra pakankamai abstrakčios. Asmuo, norintis ginčą nagrinėti šiose arbitražo institucijose, iš pateikiamų taisyklių negalėtų suprasti, kaip ši nuostata turėtų būti taikoma. Be to, tam tikra prasme ši nuostata gali ir klaidinti ginčo šalis, nes daugiau dėmesio yra skiriama arbitražo institucijų imunitetui, o tuo atveju, jei asmuo nežino nacionalinių teisės nuostatų, galėtų vertinti, kad atsakomybė arbitražo institucijoms nėra taikoma. Taigi sukuriama ir papildomi sunkumai šalims, nes joms tenka pareiga įvertinti atskirų valstybių, kuriose galėtų būti nagrinėjami ginčai, teisines nuostatas.

B. Warwas pastebi, kad toks imuniteto įtvirtinimas nėra naudingas ir pačioms arbitražo institucijoms. Kai atskirų valstybių, pavyzdžiui, Prancūzijos, teismai pripažįsta tokias nuostatas prieštaraujančiomis jų teisei, nuostatos yra nevykdytinos. Dėl to susitarimas dėl arbitražo institucijų imuniteto tampa iliuzinis ir sprendimas dėl arbitražo

institucijos veiksmų yra perduodamas į valstybės teismo rankas (Warwas, 2017, p. 201). Tokia formuluotė reiškia, kad, taikant taisyklės išimtį, nebelieka arbitražo institucijos ir šalių susitarimo dėl arbitražo institucijai taikytino imuniteto ir viskas priklauso tik nuo nacionalinės teisės aiškinimo taikymo. Šią problemą galima būtų išspręsti sukonkretinant šias atsakomybės nuostatas, kurios būtų taikomos tais atvejais, kai nacionalinė teisė nepripažįsta imuniteto taikymo arbitražo institucijoms.

VKAT procedūros reglamente taip pat yra nustatyta, kad arbitražo institucija „neatsako jokiems asmenims už jokių veiksmus ar apsirikimą arbitražo procese, išskyrus atvejus, kai toks atsakomybės ribojimas yra neleidžiamas pagal taikomą teisę“ (žr. I priedo 4 punktą) (VKAT Arbitražo procedūros reglamentas, 2021). VKAT, kaip ir kitos antrajai grupei priklausančios institucijos, nusistatė absoliutų imunitetą sau su išimtimi, kad bus atsižvelgiama į taikomos teisės nuostatas. Kadangi VKAT yra Lietuvoje, šios nuostatos pritaikomumą reikėtų palyginti su CK nuostatomis¹³. CK 6.252 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad susitarimai tarp šalių dėl civilinės atsakomybės netaikymo už nuostolius, padarytus dėl tyčios ar didelio neatsargumo, negalioja. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad sutarčių nuostatų atitikimas įstatymo normoms yra vertinamas kiekvienu konkrečiu atveju (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje). Pažymėtina, kad Prancūzijos nacionalinėje teisėje taip pat yra nustatytas draudimas riboti sutartinę atsakomybę, kai veiksmas buvo tyčinis ar atliktas dėl didelio neatsargumo (Kleiman, 2015, p. 68).

Doktrinoje, vertinant ICC nuostatą dėl atsakomybės, pateikiama nuomonė, kad, net pakeista ir šiuo metu galiojanti ICC nuostata, tikėtina, Prancūzijos teismų būtų laikoma neįvykdoma. Abstrakti taisyklės formuluotė reiškia visiško imuniteto suteikimą arbitražo institucijoms, o tai nėra suderinama su Prancūzijos teisės nuostatomis (Kleiman, 2015, p. 67). Kol kas Lietuvos teismuose nebuvo vertinta VKAT Arbitražo procedūros reglamento 47 straipsnio ir Lietuvos Respublikos įstatymų atitiktis. Dėl VKAT nuostatos ir Lietuvos Respublikos teisės panašumų su ICC nuostatomis ir Prancūzijos teise doktrinoje pateikiami aiškinimai galėtų būti pritaikomi ir VKAT normai. Kadangi tokios apimties imunitetas, koks yra nustatytas VKAT Arbitražo procedūros reglamento 47 straipsnyje, nėra galimas pagal Lietuvos Respublikos teisę, nuostata dėl arbitražo institucijos atsakomybės būtų laikoma negaliojančia. Teismas turėtų taikyti įprastas CK taisykles dėl atsakomybės, kuriose nėra nustatyta jokių ribojimų dėl arbitražo institucijoms taikomos atsakomybės.

¹³ Kaip bus aptariama 3.2 poskyryje, ginčai tarp ginčo šalių ir VKAT turėtų būti nagrinėjami remiantis arbitražo vietos teise, kuri, šalims nepasirinkus kitos teisės, dažnu atveju, būtų Lietuvos teisė pagal VKAT buveinę.

Taigi VKAT Arbitražo procedūros reglamento 47 straipsnis Lietuvos Respublikoje, nors ir yra tikimasi, bet nesuteikia sutartinės atsakomybės arbitražo institucijoms apribojimo, dėl to ginčo atveju arbitražo institucijai galėtų būti taikoma atsakomybė.

Trečiojoje grupėje pagal atsakomybės ribojimą arbitražo institucijoms yra tokios institucijos kaip LCIA, SCC, DIS, HKIAC. Šių arbitražo institucijų atsakomybę ribojančiose taisyklėse yra išskirtos konkrečios išimtys, kada arbitražo institucijai galėtų būti taikoma atsakomybė. Pavyzdžiui, arbitražo institucijų veiksmai ar neveikimas yra tyčinis nusižengimas arba didelis aplaidumas (SCC, 1 priedo 7 punktas), kai arbitražo institucijų veiksmai ar neveikimas yra sąmoningas ir apgalvotas neteisėtas veiksmas (LCIA, 1 priedo 6 punktas arbitražo institucija atsako, kai arbitražo institucija tyčia pažeidė pareigas arba egzistuoja didelis aplaidumas (DIS, 1 priedo 8 punktas), kai veiksmas buvo atliktas arba neatliktas dėl nesąžiningumo (HKIAC, 1 priedo 9 punktas). Nors taisyklės nėra suformuluotos vienodai, tačiau visais atvejais yra įvardijami pagrindai, kuriais gali atsakyti arbitražo institucija. Tuo ši, trečioji, grupė ir skiriasi nuo prieš tai įvardytos. Taigi nebelieka abstraktumo ir nežinomybės, kokiais atvejais arbitražo institucija gali atsakyti skirtingose valstybėse.

Nuo nacionalinių teismų ir nacionalinės teisės aiškinimo nėra nutolstama ir aiškinant trečiosios grupės taisykles. Nei viena iš trečiajai grupei priklausančių institucijų savo procedūrinėse taisyklėse nėra paaiškinusi, kokie veiksmai atitiktų jų taisyklėse nurodytas arbitražo institucijų imuniteto išimtis. Šį vertinimą turėtų atlikti nacionaliniai valstybių teismai. Tai papildomai sukeltų problemų teisėjams, nagrinėjantiems tokias bylas, nes arbitražo teisėje nėra įtvirtintų nuostatų, kurios paaiškintų, ką reiškia tokios arbitražo institucijų įtvirtintos nuostatos (Warwas, 2017, p. 218). Taip pat sukeltų papildomų rūpesčių šalims, nes, siekdamos atlikti išsamią arbitražo institucijų analizę, jos turėtų įvertinti ir valstybių nacionalinių teismų pozicijas dėl to, kokie veiksmai yra vertinami kaip atitinkantys nustatytą išimtį. Nesant šių vertinimų, šalys lieka nežinomybėje, nes neturi žinių, kokiais atvejais arbitražo institucija vis dėlto galėtų atsakyti už savo veiksmus.

Ketvirtojoje grupėje yra vienintelė institucija – SIAC (1 priedo 10 punktas). Ši institucija nėra apibrėžusi savo atsakomybės. Yra nustatyta, kokiems asmenims, susijusiems su arbitražo procesu, darbuotojams nėra taikoma atsakomybė (su išimtimis), tačiau nėra įvardyta arbitražo institucija atskirai. Tam įtakos galėjo turėti Singapūre egzistuojantis nacionalinis teisės aktas¹⁴, kuris nustato arbitražo institucijoms imunitetą už

¹⁴ Žiūrėti 2.2. poskyrį.

jų atliekamus ar neatliktus veiksmus skiriant arbitražą. Tokiu būdu yra išspręstas arbitražo institucijų atsakomybės klausimas tuo atveju, jei byla dėl arbitražo institucijos atsakomybės būtų nagrinėjama Singapūre. Pažymėtina, kad SIAC padalinius turi ir kitose valstybėse, ne tik Singapūre. Nesant SIAC nustatytų taisyklių dėl arbitražo institucijos atsakomybės, būtų taikomos nacionalinės teisės normos dėl arbitražo institucijų atsakomybės arba bendrosios teisės normos. Bet kokiu atveju kyla problemų šalims išsiaiškinti, kokios nacionalinės teisės taisyklės egzistuoja.

Antrojoje ir trečiojoje grupėje esančios arbitražo institucijos suteikia sau imunitetą, tačiau taiko tam tikras išimtis. Antrojoje grupėje nustatyta išimtis yra abstrakti ir leidžianti nacionalinių valstybių teismams netaikyti procedūrinių taisyklių nuostatos, tokiu atveju perleidžiant atsakomybės klausimus nacionalinei teisei. Trečiojoje grupėje, kaip minėta, nors yra išskirti konkretūs atvejai, kada imunitetas arbitražo institucijoms netaikomas, tačiau jų aiškinimas taip pat priklauso nuo nacionalinės teisės aiškinimo. Tokiu būdu arbitražo institucija praranda galimybę nusistatyti savo taisykles ir jos atsakomybė priklauso tik nuo nacionalinės teisės normų ir jų aiškinimo.

Atsižvelgiant į aptartą arbitražo institucijų taisyklių analizę, akcentuotina, kad arbitražo institucijos neturi dominuojančios pozicijos dėl to, ar joms turėtų būti taikoma atsakomybė, jei taip, kokia apimtimi. Šiame magistro darbe yra išskirtos keturios grupės institucijų, kurių reguliavimas arbitražo institucijų atsakomybės klausimais sutampa. Pastebėtina, kad, nepaisant to, kokia formuluotė yra pasirinkta reguliuoti arbitražo institucijų atsakomybę, daugelio jų aiškinimas priklauso nuo nacionalinių valstybių teisės aiškinimo. Arbitražo institucijos, siekdamos nepriklausomumo nuo nacionalinių valstybių teismų sprendimų, turėtų koreguoti savo nuostatas dėl atsakomybės. Tai padėtų ir arbitražo klientams, kurie turėtų galimybę numatyti aiškius padarinius tuo atveju, jei arbitražo institucija pažeistų sutartį.

3. ARBITRAŽO INSTITUCIJŲ ATSAKOMYBĖ

3.1. Arbitražo institucijoms taikoma civilinė atsakomybė

Kaip jau buvo išanalizuota antroje magistro darbo dalyje, didžioji dalis valstybių nepripažįsta absoliutaus arbitražo institucijų imuniteto, išskyrus Jungtines Amerikos Valstijas. Toks požiūris atspindi atskirų arbitražo institucijų procedūrų reglamentuose, tačiau dėl daugumos valstybių pripažįstamo atsakomybės arbitražo institucijoms taikymo poreikio arbitražo institucijoms teko nusistatyti taikomo imuniteto išimtis. Net ir tokiu atveju nėra aišku, ar arbitražo institucijų įtvirtinti atsakomybės ribojimai galėtų būti taikomi, nes kyla kitas svarbus klausimas – kokia civilinės atsakomybės rūšis arbitražo institucijoms turėtų būti taikoma.

Atsakomybė yra svarbus įvairių santykių aspektas. Bendrai atsakomybė yra apibrėžiama kaip „pareiga veikti pagal pageidautino visuomenėje elgesio modelį ir pareiga atsakyti už savo veiksmų padarinius“ (Baublys *et al.*, 2012, p. 468). Atsakomybės samprata yra nagrinėjama įvairiuose santykiuose, tačiau ypatingą reikšmę ji turi teisėje. V. Mikelėnas teisinę atsakomybę apibūdina kaip „prievolę, atsirandančią pažeidus teisės saugomą viešąjį arba privatų interesą“ (Mikelėnas, 1995, p. 22). Pareiga atsakyti už savo veiksmų padarinius yra aktuali ir arbitražo teisėje.

Įprastai arbitražo institucijos taiko sau ribotą imunitetą, t. y. nurodo, kad jos nėra atsakingos jokiems asmenims už savo veiksmus ar neveikimą, išskyrus įvardytas išimtis. Tokia institucijų taisyklė atitinka ir dominuojančią įvairių valstybių poziciją. Vienintelė AAA taiko sau absoliutų imunitetą, kurį toleruoja Jungtinės Amerikos Valstijos. Šis išskirtinumas, kaip jau buvo minėta šiame magistro darbe, yra grindžiamas tuo, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose arbitražo institucijos yra prilyginamos kvaziteisminėms institucijoms ir joms yra suteikiamas teisminis imunitetas. Siekiant užtikrinti arbitražo proceso teisingumą, arbitražo institucijoms yra suteikiama galimybė veikti viršijant teisės normose nustatytas taisykles (angl. *above the law*). Vis dėlto doktrinoje yra pateikiamas ir neigiamas tokio imuniteto aspektas – suteikiamas imunitetas leidžia arbitražo institucijoms neskaidriai ir šališkai administruoti teismo posėdžius (Roitman, 2010, p. 594).

Atsakomybės poreikio kontekste yra aktualu aptarti ir Latvijos požiūrį į arbitražą. Latvijoje priimant teisės normas, reguliuojančias arbitražą, nebuvo remiamasi 1985 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) Tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdiniu įstatymu (angl. *Model Law*). Tai lėmė, kad Latvijos arbitražo teisė nukrypo nuo tarptautinių standartų, todėl, pavyzdžiui, Latvijoje ginčo šalys negali kreiptis į valstybės teismą su prašymu panaikinti arbitražo teismo sprendimą.

(Krūminš, 2017, p. 304). Pažymima, kad arbitražo institucijos Latvijoje neatlieka savo pagrindinių funkcijų tinkamai, o tik įgyvendina įvairias neteisėtas schemas (Kačevska, 2014 cituota pagal Krūminš, 2017, p. 304). Dar viena problema yra susijusi su arbitražo institucijų steigimu. Latvijoje nuolatinės arbitražo institucijos įsteigimas nereikalavo daug pastangų, o tai galėjo tapti pavojingu įrankiu nesąžiningų asmenų rankose (Krūminš, 2017, p. 307). Atvejai, kada nesąžiningi asmenys įsisteigia arbitražo institucijas ir, pavyzdžiui, veikia tik vienos iš šalių naudai, pavyzdžiui, skiria šališkus, priklausomus arbitrus ir pan., galėtų būti nesąžiningo ir tyčinio arbitražo institucijos veikimo, už kurį leidžiama arbitražo institucijas patraukti atsakomybėn, pavyzdys.

Atsakomybės taikymas tokioms arbitražo institucijoms padeda užkirsti kelią nesąžiningam arbitražo institucijų veikimui ir leisti suvokti arbitražo institucijoms, kad jos turi atsakyti už savo veiksmus. Arbitražo institucijos turi vykdyti pareigas, kurios yra įtvirtintos arbitražo institucijų procedūrinėse taisyklėse. Jei arbitražo institucija įsipareigojimų nevykdo arba juos vykdo netinkamai, ji turi atsakyti pagal savo procedūrinės taisyklės ir valstybinius nacionalinius įstatymus. Tuo labiau, kad arbitražo institucijos yra specifiniai juridiniai asmenys, kurių pagrindinės funkcijos yra ginčų arbitraže administravimas ir jų priežiūra. Atskiros arbitražo institucijos prisiima tam tikrus įsipareigojimus pagal savo procedūrinės taisyklės. Šių įsipareigojimų pažeidimas gali sukelti neigiamus padarinius ginčo šalims. Siekdamos žalos atlyginimo, ginčo šalys, kaip matyti iš Prancūzijos teismų praktikos, kreipiasi į teismus. Jei būtų taikomas absoliutus imunitetas arbitražo institucijoms, būtų sudaryta tinkama terpė arbitražo institucijoms piktnaudžiauti savo funkcijomis, o tai pažeistų ir ginčo šalių teises. Dėl to yra reikalinga tam tikra šių institucijų priežiūra ir atsakomybės joms taikymas.

Nusprendus taikyti atsakomybę arbitražo institucijoms, svarbu pasirinkti, kokia civilinės atsakomybės rūšis turi būti taikoma – sutartinė ar deliktinė atsakomybė. Sutartinė atsakomybė yra laikoma „prievolė atlyginti žalą, atsirandanti neįvykdžius arba netinkamai įvykdžius sutartį“. Deliktinė atsakomybė yra pareiga atlyginti žalą kitu nei sutarties pažeidimo pagrindu (Mikelėnas, 1995, p. 45-46). Lietuvos teismų praktikoje yra išaiškinta, kad sutartinė atsakomybė yra ginamas lūkesčių interesas, kai šalis „tikisi atsidurti tokioje padėtyje, kurioje ji būtų, jei būtų tinkamai įvykdyta sutartis“. Sutartinės atsakomybės taikymas užtikrina, kad šis lūkestis būtų pateisintas. Deliktinė atsakomybė yra susijusi su tikrumo intereso gynimu. Šis interesas reiškia, kad asmuo tikisi, jog jis liks tokioje padėtyje, kurioje yra ir jo padėtis nepablogės. Deliktinės atsakomybės taikymas grąžina nukentėjusį asmenį į padėtį, kurioje jis būtų, jei nebūtų atliktas deliktas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje).

Iš bendrųjų sutartinės ir deliktinės teisės apibrėžimų matyti, kad šios civilinės atsakomybės rūšys yra pakankamai skirtingos. Doktrinoje yra išskiriami tokie pagrindiniai šių dviejų atsakomybės rūšių skirtumai: skirtingas atsiradimo pagrindas, skirtingi ieškininės senaties terminai, nevienodas atsakomybės dydis bei jo nustatymo principai, skirtinga kaltės reikšmė bei jos įrodinėjimas ir skirtingos apdraudimo aplinkybės (Mikelėnas, 1995, p. 44). Nurodoma, kad sutartinės atsakomybės atsiradimas yra grindžiamas sutartinės pareigos, kuri buvo prisiimta savo noru, pažeidimu, o deliktinės atsakomybės pagrindas yra įstatyme numatytos pareigos pažeidimas (Ivanauskienė, 2016, p. 32). Vienas iš pagrindinių sutartinės ir deliktinės atsakomybių atskaitymo kriterijų – ar teisės pažeidimas yra susijęs su sutartimi, sutartiniais santykiais, ar buvo pažeistos įstatymo normos. Taigi reikia įvertinti, ar arbitražo institucija dalyvauja sutartiniuose santykiuose su ginčo šalimis ir pažeidžia sutartinę pareigą, ar neteisėti arbitražo institucijų veiksmai prieštarauja įstatymams.

Šio magistro darbo 1.3 poskyryje buvo nustatyta, kad tarp arbitražo institucijos ir ginčo šalių yra sudaroma sutartis. Sutarties nuostatomis, įtvirtinančiomis, kokius įsipareigojimus prisiima kiekviena sutarties šalis, tampa arbitražo institucijų arbitražo procedūros taisyklės. Įvertinus aukščiau nurodytą teismų praktiką, galima pastebėti, kad dažniausiai su ieškiniu arbitražo institucijai yra kreipiamasi dėl arbitražo institucijos netinkamai vykdytų ar neįvykdytų savo procedūrinėse taisyklėse įtvirtintų pareigų. Tai reiškia, kad arbitražo institucijos neteisėti veiksmai pasireiškia ir arbitražo institucijos atsakomybė kyla sutarties pažeidimo pagrindu.

Užsienio doktrinoje, analizuojant arbitražo institucijų atsakomybę, yra laikoma, kad arbitražo institucijos veikia sutarties pagrindu ir joms taikoma atsakomybė yra sutartinė. Pavyzdžiui, aiškinant, kodėl arbitražo institucijoms neturėtų būti taikomas imunitetas, pabrėžiama, kad jos vykdo tik sutartinę pareigą (Kröl *et al.*, 2003, p. 297), už kurių neįvykdymą arbitražo institucijos gali būti laikomos atsakingomis (Fouchard *et al.*, 1999, p. 603). B. Warwas, siūlydama arbitražo institucijų atsakomybės modelį, taip pat pabrėžė sutartinę atsakomybę (Warwas, 2017, p. 339). Taigi matyti, kad arbitražo institucijų santykis su ginčo šalimis yra pripažįstamas sutartiniu, todėl, arbitražo institucijai pažeidus sutartį, jai būtų taikoma būtent sutartinė atsakomybė.

Vertinant, kokia atsakomybės rūšis arbitražo institucijoms galėtų būti taikoma Lietuvoje, yra aktualus *non cumul* principas. Šis principas yra įtvirtintas CK 6.245 straipsnio 4 dalyje. *Non cumul* principas draudžia sutartiniams santykiams taikyti deliktinę atsakomybę, nebent įstatyme yra nustatytos šios taisyklės išimtys (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 30 d. ir 2015 m. gegužės 28 d. nutartys civilinėse bylose). Lietuvos

įstatymuose nėra nustatytų išimčių, kurios galėtų būti taikomos arbitražo institucijų atsakomybei. Atsižvelgiant į tai, kad yra pripažįstamas sutartinis arbitražo institucijų ir ginčo šalių santykis, arbitražo institucijoms Lietuvoje turėtų būti taikoma sutartinė civilinė atsakomybė.

B. Warwas, pripažindama sutartinės atsakomybės taikymą, teigia, kad sutartinė atsakomybė arbitražo institucijų atsakomybės aspektu nėra pakankama. Egzistuoja poreikis arbitražo institucijoms imtis savireguliacijos. Pačios arbitražo institucijos, kurios yra patyrusios „žaidėjos“ arbitražo srityje, turėtų žengti žingsnį ir pakeisti savo institucines taisykles, reglamentuojančias arbitražo institucijų atsakomybę (Warwas, 2017, p. 374). Pritartina tokiai B. Warwas pozicijai. Išnagrinėjus arbitražo institucijų taisykles, galima pastebėti, kad jos yra suformuotos pakankamai abstrakčiai ir didžioji dalis tokių normų interpretavimo yra palikta valstybių nacionaliniams teismams. Nors arbitražo institucijoms yra naudinga tam tikra valstybės kontrolė, tačiau kartu arbitražo institucijos praranda galią pačios nusistatyti savo taisykles. Tokiu būdu privataus pobūdžio arbitražo institucijos sau aktualių klausimų reguliavimą perduoda viešiesiems subjektams, nors to galėtų imtis pačios. Tai leidžia būtent sutartinių santykių pobūdis ir sutartinės atsakomybės taikymas, kurią gali apriboti sutarties šalys.

Pavyzdžiui, savireguliacija galėtų būti naudinga šiame magistro darbe išskirtai antrajai grupei priklausančioms institucijoms (ICC, ICDR, VIAC, VKAT). Šių institucijų taisyklės įtvirtina arbitražo institucijų imunitetą, nebent imuniteto taikymas prieštarauja įstatymams. Žvelgiant į kelių valstybių, pavyzdžiui, Lietuvos ir Prancūzijos, sutartinės atsakomybės reguliavimą, pastebėtina, kad šios valstybės yra nustačiusios susitarimų dėl atsakomybės netaikymo ribas. Lietuvos CK 6.252 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad negalioja šalių susitarimai dėl civilinės atsakomybės už nuostolius, padarytus dėl tyčios ar didelio neatsargumo, netaikymo ar jos dydžio apribojimo. Prancūzijoje egzistuoja panaši norma (Kleiman, 2015, p. 68). Taigi šiose valstybėse antrosios grupės nuostatos dėl atsakomybės netaikymo negalėtų būti pritaikomos realiame ginče, nagrinėjamam Lietuvoje ar Prancūzijoje. Tokiu atveju teismai taikytų civilinę atsakomybę, remdamiesi įprastomis civilinės atsakomybės sąlygomis.

Atsakomybės taikymo arbitražo institucijoms poreikis yra akivaizdus. Nacionalinės teisės taisyklių, susijusių su atsakomybe, taikymas užtikrina arbitražo procesų skaidrumą, papildomai įpareigoja arbitražo institucijas laikytis procedūrinių arbitražo taisyklių ir tam tikru mastu apsaugo arbitražo šalis nuo arbitražo institucijų piktnaudžiavimo. Jei arbitražo institucija nevykdo arbitražo taisyklėse įtvirtintų funkcijų ar jas vykdo netinkamai, yra laikoma, kad arbitražo institucija padaro sutarties pažeidimą. Dėl to arbitražo institucijoms

turėtų būti taikoma sutartinė atsakomybė, kurią šalys gali riboti, atsižvelgdamos į nacionalinės teisės normas.

3.2. Arbitražo institucijų atsakomybei taikytina teisė

Nagrinėjant arbitražo institucijų atsakomybės klausimą, yra aktualu išsiaiškinti, kurioje institucijoje tokie ginčai turėtų būti nagrinėjami. Buvo konstatuota, kad arbitražo institucijų procedūrinės taisyklės ir nuostatos dėl atsakomybės taikymo yra pakankamai abstrakčios. Vadinas, šių taisyklių aiškinimas ir taikymas teks ginčą tarp ginčo šalių ir arbitražo institucijos nagrinėjančiam subjektui pagal nacionalinės teisės taisykles. Kadangi nacionalinių valstybių reguliavimas skiriasi, bus siekiama nustatyti, kokios valstybės teisė turėtų būti taikoma tokiems ginčams.

Kaip matyti iš ankstesniuose šio magistro darbo skyriuose analizuotos teismų praktikos, įprastai bylos tarp ginčo šalių ir arbitražo institucijų yra nagrinėjamos valstybių teismuose. Atkreiptinas dėmesys, kad arbitražo institucijos savo arbitražo taisyklėse nėra įtvirtinusios arbitražinės išlygos, o tai reiškia, kad, sudarydamos sutartį, arbitražo institucijos ir ginčo šalys, nesudaro susitarimo ginčą nagrinėti arbitraže. Tokio ginčo nagrinėjimas valstybės teismuose užtikrina lygiateisiškumą tarp ginčo šalių ir arbitražo institucijos bei užtikrina abiejų šalių interesus. Priešingu atveju galėtų būti keliamas klausimas dėl arbitražo, nagrinėjančių tokių ginčą, neutralumo. Tikėtina, kad daugelis jų būtų susiję su tam tikra institucija ar, tikėtina, ateityje bus susiję. Dėl to arbitrai būtų suinteresuoti priimti palankų arbitražo institucijai sprendimą. Ginčo nagrinėjimas nacionaliniuose teismuose užtikrina, kad tiek ginčo šalies, tiek arbitražo institucijos padėtis būtų lygiavertė ir ginčas būtų išnagrinėtas teisėju, kurie nėra priklausomi nuo arbitražo institucijų.

Išsiaiškinus, kad ginčai turėtų būti nagrinėjami valstybės teismuose, kyla klausimas, kokia teisė jiems turėtų būti taikoma. Kadangi yra pripažįstamas sutartinis arbitražo institucijos ir ginčo šalių santykių pobūdis, pirmiausia reikėtų atsižvelgti į sudarytos sutarties nuostatas. Šiuo atveju sutarties nuostatomis prilygsta atskirų institucijų procedūros reglamentai. Nuostatas dėl tokių ginčų nagrinėjimo jurisdikcijos ir taikomos teisės turi vos kelios institucijos. Tai yra ICC ir LCIA. Abiejų institucijų taisyklėse tokios nuostatos buvo įtvirtintos pakankamai neseniai. LCIA taisyklių pakeitimai, susiję su jurisdikcija, galioja nuo 2020 m. spalio 1 d., o ICC – nuo 2021 m. sausio 1 d. LCIA arbitražo taisyklių 31.3 straipsnyje yra nustatyta, kad šalys, sutikdamos su ginčo nagrinėjimu LCIA, sutinka, kad Anglijos ir Velso teismai turės išimtinę jurisdikciją ginčams tarp šalies ir arbitražo

institucijos (LCIA Arbitration Rules, 2020). ICC arbitražo taisyklių naujasis 43 straipsnis reglamentuoja arbitražo institucijų ir ginčo šalių ginčui taikytiną teisę bei nustato vietą, kur tokie ginčai turėtų būti nagrinėjami. ICC pasirinko, kad ginčams tarp jos ir šalių būtų taikoma Prancūzijos teisė ir ginčai būtų nagrinėjami Paryžiaus teisminiame tribunole (pranc. *Tribunal Judiciaire de Paris*) (ICC Arbitration Rules, 2021).

Šios arbitražo institucijų nuostatos apsaugo pačių arbitražo institucijų interesus, nes visi ginčai yra sutelkiami vienoje vietoje, dėl to arbitražo institucijos gali išvengti papildomų išlaidų, kurios galėtų atsirasti, jei ginčai būtų nagrinėjami kitoje valstybėje. Kartu tai yra naudinga ir ginčo šalims. Šalys, dar prieš išsirinkdamos, kuriai institucijai galėtų būti perduodamas jų ginčo administravimas, žino aiškius žingsnius ir gali įsivertinti rizikas. Tokios taisyklės padeda išvengti ir *forum shopping* (Morwale, 2020). Vis dėlto pastebėtina, kad LCIA įtvirtina tik jurisdikcijos taisyklę, tačiau nekalba apie ginčui taikytiną teisę. Taigi išlieka klausimas, kokia teisė turėtų būti taikoma. Reikėtų atsižvelgti ir į tai, kad ICC ir LCIA sudaro tik nedidelę dalį institucijų, kurios reguliuoja šiuos aspektus. Didžioji dalis arbitražo institucijų nėra nustačiusios nei kur tokie ginčai yra nagrinėtini, nei kokia jiems teisė taikoma. Šias spragas užpildyti padeda tarptautiniai teisės aktai ir jų nuostatos.

Europos Sąjungos mastu yra aktualus 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (toliau – Roma I). Roma I 4 straipsnyje aptariama, kokia teisė turėtų būti taikoma šalims, kurios yra nepasirinkusios sutarties teisės pagal atskiras sutarčių rūšis. Kaip minėta, tarp arbitražo institucijos ir šalies yra sudaroma *sui generis* sutartis, turinti įvairių sutarčių bruožų. Dažniausiai doktrinoje tokie sutartiniai santykiai prilyginami paslaugų teikimo teisiniams santykiams (Timar, 2013, p. 121), nes arbitražo institucija įsipareigoja teikti tam tikras paslaugas šalims. Tinkamiausia laikytina Roma I 4 straipsnio 1 dalies b punkte išdėstyta nuostata: „paslaugų teikimo sutarčiai taikoma paslaugų teikėjo įprastos gyvenamosios vietos valstybės teisė“. K. Timar nuomone, dėl pakankamai plataus paslaugų sutarties apibrėžimo arbitražo institucijos sudaromoms sutartims taikytina teisė gali būti nustatoma paprastai, nes nereikia aiškintis paslaugų pobūdžio (Timar, 2013, p. 111). Juridinių asmenų įprastąją gyvenamąją vietą yra laikoma jų centrinės administracijos buvimo vieta (Roma I 19 straipsnio 1 dalis). Remiantis šia nuostata, arbitražo institucijos ir šalies ginčui, kai šios šalys nėra pasirinkusios teisės, būtų taikoma arbitražo institucijos centrinės administracijos vieta.

Doktrinoje taip pat laikoma, kad, nesant susitarimo, arbitražo institucijos sudaromoms sutartims turėtų būti taikoma arbitražo institucijos vietos teisė net ir tokiau

atveju, jei yra taikomos pasirenkamosios teisės Roma I nuostatos ar vidaus teisės nuostatos (Timar, 2013, p. 112). Tokios pozicijos buvo laikomasi ir Prancūzijos Nanterès mieste Aukščiausiojo Tribunolo Soci t  Filature Fran aise de Mohair v. F d ration Fran aise des Industrie Laini res byloje. Teismas rėmėsi 1980 m. Romos konvencija (Kleiman, 2015, p. 61), kurios 4 straipsnio 2 dalyje buvo įtvirtinta, kad labiausiai susijusi yra laikoma tokios valstybės, kur viena iš šalių turi įvykdyti tą sutartį sutarties sudarymo metu, šalies gyvenamoji vieta arba juridinio asmens centrinės administracijos vietos teis  (Konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, 1980). Bylos atveju buvo pritaikytas pastarasis variantas, kai buvo taikoma Prancūzijos teis , nes ICC pagrindinės būstinės vieta yra Pary ziuje.

Vis dėlto kyla klausimas, ar arbitražo institucijos vietos teis  iš tikrųjų yra tinkamiausia taikytina teis  ginčams tarp arbitražo institucijos ir ginčo šalių. Arbitraže dažnai yra nagrinėjami ginčai tarp šalių, kurios yra kilusios iš skirtingų valstybių. Jos gali pasirinkti ginčą administruojan i  arbitražo institucij , esan i  visiškai kitoje valstybėje, o arbitražo vietos teise pasirenka valstybės, neturinčios nieko bendra su arbitražo institucija ir šalimis, teis . Svarbu atsižvelgti ir į tai, kad ginčo nagrinėjimo viet  šalys taip pat gali pasirinkti arba perduoti ginčą administruoti arbitražo institucijos padaliniui, esančiam kitoje valstybėje. Dėl to yra realu, kad ginčo šalys, nors ir yra perdavusios ginčą administruoti arbitražo institucijai, per visą ginčo nagrinėjimą net neatvyksta į arbitražo institucijos centrinės administracijos viet  ir neapsilanko arbitražo institucijos valstybėje. Tokiu atveju arbitražo institucijos vietos teis  neturi nieko bendra su ginču, nagrinėjamu arbitraže, ir ginčo šalimis. Taikant arbitražo institucijos centrinės administracijos vietos teis , būtų apsunkinamas ir šalių pasirinkimas, nes ginčo šalys, be arbitražui įprastų klausimų, turėtų vertinti ir arbitražo institucijos administracijos vietos teis , o tai reikalautų ir papildomų išlaidų. Tokia situacija yra pateikiama ir nagrinėjant Jungtinėje Karalystėje esančios LCIA atvejį¹⁵. Atsižvelgiant į tai, kad arbitražo procesas vyktų kitoje valstybėje nei yra LCIA, tokiam ginčui būtų taikoma *lex arbitri* (Morwale, 2020). Pastebėtina ir tai, kad Roma I reglamento nuostatos yra taikomos įprastoms sutartims, t. y. nėra atsižvelgiama į arbitraže sukuriamų santykių ir arbitražo institucijos teikiamų paslaugų specifiškumą. Ši aplinkyb  taip pat leidžia abejoti Roma I reglamento 4 straipsnio 1 dalies b punkto taikymu arbitro institucijos ir ginčo šalių sutartims.

¹⁵ Šiuo atveju yra aptariami atvejai, kai sutartys tarp arbitražo institucijos ir ginčo šalių yra sudaromos po Jungtinės Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos. Susitarimo dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos 66 straipsnio a punkte yra nurodyta, kad Roma I bus taikomas visoms sutartims, „sudarytoms iki pereinamojo laikotarpio pabaigos“.

Arbitro atsakomybės taikymo atveju taip pat kyla klausimas dėl taikytinos teisės. Arbitro atsakomybei taikytinos teisės tema doktrinoje yra aptariamoms įvairios taikytinos teisės teorijos. Vis dėlto pripažįstama, kad, kai nėra susitarimo tarp šalių ir arbitro, turėtų būti taikoma arbitražo vietos teisė. Ši pozicija yra grindžiama tuo, kad arbitražo vietos teisė yra „labiausiai su sutarties vykdymu susijusi teisė“. Būtent *lex arbitri* sprendžia svarbiausius arbitražo proceso klausimus ir yra svarbi arbitražo proceso doktrina (Varapnickas, 2018, p. 235-236). Arbitražo vietos teisė taip pat turėtų būti taikoma ir tais atvejais, kai arbitro atsakomybės reikalauja arbitražo institucija (Varapnickas, 2018, p. 225).

Doktrinoje taip pat yra pateikiama pozicija, kad *lex arbitri* turėtų būti taikoma ir ginčams, kylantiems tarp arbitražo institucijos ir ginčo šalių. K. Timar teigia, kad arbitražo institucijos veiksmai turi tiesioginės įtakos ir arbitražo procesui, dėl to *lex arbitri* yra laikoma aktualia ir sutarčiai tarp arbitražo institucijos ir ginčo šalies (Timar, 2013, p. 121). Aukščiau įvardyti *lex arbitri* taikymo kriterijai yra pritaikomi ir ginčų su arbitražo institucija atveju. Atsižvelgiant į aukščiau aprašytą tarptautinio ginčo pavyzdį, kai arbitražo institucija neturi nieko bendra su ginču, nagrinėjamu arbitraže, *lex arbitri* būtų labiausiai su ginču susijusi teisė. Kaip ir minėta, *lex arbitri* yra svarbi arbitražo procese, kuri administruoja ir prižiūri pati arbitražo institucija. Šalys, pasirinkdamos taikytiną arbitražo vietos teisę, būtų tikros, kad arbitražo procese kilę klausimai, kartu ir klausimai dėl arbitražo institucijos vykdomų įsipareigojimų, būtų nagrinėjami taikant *lex arbitri*. Toks pasirinkimas būtų paprastesnis arbitražo šalims, nes joms nereikėtų analizuoti dar vienos valstybės teisės. Tai leistų šalims sutaupyti skiriamų lėšų ginčams arbitraže.

Roma I reglamentas taip pat suteikia galimybę taikyti *lex arbitri*. Roma I nustato, kad, jei pagal bylos aplinkybes yra matyti, jog byla yra akivaizdžiai glaudžiau susijusi su kita valstybe, nei kad yra nustatyta Roma I reglamento 1 ir 2 dalyse, tokiu atveju yra taikoma tokios valstybės teisė (Roma I 4 straipsnio 3 dalis). Pažymėtina, kad sisteminiu požiūriu šios nuostatos taikymas yra laikomas išimtinu (Ferrari, 2015, p.176), tačiau, atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes, manytina, kad būtent ši išimtis turėtų būti taikoma ginčams tarp arbitražo institucijos ir ginčo šalių. Labiausiai susijusia su tokiu ginču teise būtų laikoma arbitražo vietos teisė (Timar, 2013, p. 111).

Akcentuotina, kad Roma I reglamentas yra taikomas tik Europos Sąjungos valstybėms, išskyrus Daniją, ir tik nuo 2009 m. sudarytoms sutartims, o nuo 2021 m. Roma

I reglamentas nebus taikomas ir Jungtinei Karalystei¹⁶. Tokiu atveju kyla klausimas, kokia teisė turėtų būti taikoma arbitražo institucijos ir ginčo šalių ginčams. *Lex arbitri* taikymo atveju taikytinos teisės aspektas būtų išspręstas tiek Europos Sąjungos, tiek ir už jos ribų esančių valstybių atžvilgiu. Taigi arbitražo vietos teisė yra labiausiai susijusi su arbitražo nagrinėjamu ginču, kurios taikymas labiau atitinka tarptautinį arbitražo pobūdį, nes *lex arbitri* gali būti taikoma bet kurioje pasaulio valstybėje.

Yra įvairių teorijų, kaip turėtų būti nustatoma taikytina teisė ginčui dėl atsakomybės taikymo arbitražo institucijai, kai arbitražo institucija ir šalys nėra sutarusios su ginčo šalimis dėl taikytinos teisės. Arbitražo institucijoms būtų naudinga, kad tokių ginčų atvejais būtų taikoma centrinės arbitražo institucijos administracijos vietos teisė. Tokiu būdu pati arbitražo institucija išvengtų papildomų išlaidų ir būtų susipažinusi su tokios teisės normomis bei jų taikymo praktika. Žvelgiant iš ginčo šalių pozicijos, centrinės administracijos vietos teisės taikymas yra per daug nutolęs nuo pačio ginčo ir galėtų tik apsunkinti ginčo nagrinėjimą. Arbitražo vietos teisės, kaip labiausiai susijusios su ginču, taikymas šių problemų leidžia išvengti ir tenkina ginčo šalių poreikius.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, ginčams tarp arbitražo institucijos ir ginčo šalies turėtų būti taikoma teisė, kurią tokio ginčo šalys pasirinko, t. y. kuria yra įtvirtintos arbitražo institucijos taisyklės arba dėl kurios taikymo šalys susitaria atskirai. Kai nėra tokio susitarimo, kaip tinkamiausia turėtų būti taikoma arbitražo vietos teisė. Nors tam tikrais atvejais galėtų būti taikomas Roma I reglamento 4 straipsnio 1 dalies b punktas, tačiau manytina, kad tinkamiausia teisė ginčams tarp arbitražo institucijos ir ginčo šalių yra *lex arbitri*, kaip labiausiai su ginču susijusi teisė.

3.3. Arbitražo institucijų atsakomybės santykis su arbitro atsakomybe

Arbitražo procese svarbus vaidmuo tenka arbitrams, kurie yra ginčo tarp šalių sprendėjai. Be abejonės, sėkmingo arbitražo procese aktualu, kad arbitražo institucija ir arbitrai bendradarbiautų, todėl jų tarpusavio santykis arbitraže yra reikšmingas. Jau aukščiau šiame magistro darbe išsiaiškinus, koks santykis sieja arbitražo institucijas ir arbitrus¹⁷, yra aktualu aptarti arbitražo institucijai ir arbitrams taikomos atsakomybės ryšį.

Arbitrų ir arbitražo institucijų atliekamos funkcijos lemia ir jų atsakomybės skirtumus. Apie arbitražo institucijų funkcijas jau buvo pasisakyta šiame magistro darbe.

¹⁶ Europos Sąjungoje iki 2009 m. sudarytoms sutartims yra taikoma Romos konvencija, kurioje pirmenybė buvo suteikiama valstybės, kuri labiausiai susijusi su ginču, teisei (1980 m. Romos konvencijos dėl sutartinėms prievolėms taikomos teisės 4 straipsnio 1 dalis).

¹⁷ Žiūrėti 1.3. poskyrį.

Pagrindinės funkcijos, kurias institucija atlieka arbitražo proceso metu, yra susijusios su ginčo administravimo ir ginčo proceso priežiūra, arbitražo institucija ginčo nagrinėjimui įtakos nedaro. Ši funkcija yra paliekama būtent arbitrams, kuriuos tam tikrais atvejais skiria arbitražo institucijos. Arbitras ne tik nagrinėja ginčus, tačiau ir priima sprendimą, kuris yra galutinis abiem šalims. Arbitro priimtas sprendimas sukelia tokias pačias teises pasekmės kaip ir teismo sprendimas. Dėl to arbitro funkcijos gali būti laikomos kaip kvaziteisminės funkcijos (Varapnickas, 2018, p. 244). Arbitražo institucijos teisminių funkcijų nevykdo. Jos vykdo sutartimi su ginčo šalimis prisiimtas funkcijas (Kröl *et al*, 2003, p. 297).

Kvaziteisminė arbitrų funkcija priartina arbitrus prie valstybiniuose teismuose bylas nagrinėjančių teisėjų, dėl to įvairiose pasaulio šalyse arbitrams yra pripažįstamas imunitetas. Jungtinių Amerikos Valstijų teismai išaiškino, kad imunitetas priklauso ne nuo „galios šaltinio priimti sprendimus, o nuo tokios galios pobūdžio“ (Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1978 m. birželio 29 d. sprendimas). Taigi arbitrų sprendimo priėmimo procesas ir jų priimamas sprendimas sukuria poreikį apsaugoti arbitrų nepriklausomumą, apsaugant nuo galimybės reikšti ieškinius arbitrams (Jungtinių Amerikos Valstijų Apeliacinio Teismo 1982 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas). Kvaziteisminė funkcija arbitrams Jungtinėse Amerikos Valstijose suteikia beveik absoliutų imunitetą. Kitose valstybėse panašių argumentų pagrindu arbitrams taip pat yra suteikiamas imunitetas. Jungtinėje Karalystėje arbitrų imunitetas yra įtvirtintas Arbitražo Akto 29 straipsnio 1 dalyje. Pažymėtina, kad bendrosios teisės valstybėse arbitro (ir arbitražo institucijų) imunitetas yra kildinamas iš teisėjams taikomo imuniteto – teismo imuniteto (Rasmussen, 2003, p. 1840, 1849).

Civilinės tradicijos valstybėse taip pat yra pripažįstamas imuniteto arbitrams taikymas. Pavyzdžiui, Prancūzijoje arbitrai yra atleisti nuo atsakomybės dėl savo funkcijos, susijusios su teismo sprendimo priėmimu, kad šalis nesinaudotų tuo, kaip papildoma galimybė ginčyti teismo sprendimą. Tačiau toks arbitrams taikomas imunitetas nėra absoliutus (Rasmussen, 2003, p. 1861). Lietuvoje yra laikomasi pozicijos, kad arbitrams turėtų būti taikomas ribotas imunitetas (Varapnickas, 2018, p. 246), Vokietijoje bei Ispanijoje taip pat yra pripažįstamas riboto imuniteto taikymas arbitrams (Elrifai, 2003, p. 347-348).

Iš įvairių šalių praktikos matyti, kad kvaziteisminė arbitrų funkcija – spręsti šalių ginčus ir priimti privalomus sprendimus – yra pagrindinė priežastis, dėl kurios yra suteikiamas tam tikras imunitetas arbitrams. Tokiu būdu yra apsaugomas arbitro nepriklausomumas ir nešališkumas. Arbitras, priimdamas sprendimus, neturi bijoti dėl to, kad nepatenkinta sprendimu šalis kreipsis su ieškiniu arbitrai dėl jo priimto sprendimo. Be

abejonės, arbitras turi vykdyti savo prisiimtas pareigas sąžiningai, tačiau, jei jis veikia sąžiningai, toje apimtyje, kurioje arbitras nagrinėja ginčą ir priima sprendimą, jam yra suteikiamas imunitetas.

Arbitražo institucija, priešingai nei arbitras, kvaziteisminės funkcijos nevykdo, dėl to nėra pagrindo arbitražo institucijoms taikyti imuniteto tokia pačia apimtimi kaip ir arbitrams. Nors Jungtinėse Amerikos Valstijose arbitrams taikomas imunitetas yra taikomas ir arbitražo institucijoms, teigiant, kad kitu atveju arbitro imunitetas būtų tik iliuzija, tačiau toks manymas yra klaidingas. Kritikuodamas taikomą imunitetą arbitražo institucijoms, P. Rutledge nurodo, kad arbitražo institucijos nėra būtina sąlyga tam, kad arbitražo procesas būtų tinkamas, arbitražas gali būti ir *ad hoc*. Be to, argumentas, kad arbitro imunitetas priklauso nuo arbitražo institucijos imuniteto, taip pat nėra teisingas. Tai grindžiama siauresne arbitražo institucijoms galimų pareikšti ieškinių apimtimi nei arbitro atveju. Pažymėtina ir tai, kad pačios arbitražo institucijos savo taisyklėse gali apriboti savo atsakomybę dėl sutartinių santykių prigimties (Rutledge, p. 2004, 179-178).

Sutiktina su tokia P. Rutledge pozicija. Arbitražo institucija, sudarydama sutartį su ginčo šalimis, prisiima konkrečias ir savo pačios nustatytas pareigas, kurios yra susijusios su ginčo administravimu ir arbitražo proceso priežiūra. Ji įsipareigoja šias savo pareigas vykdyti sąžiningai ir tinkamai. Priešingas elgesys reikštų sutarties pažeidimą, dėl kurio nukentėtų ginčo šalys. Kitaip tariant, arbitražo institucijos teikia šalims paslaugas, kurių nevykdymas reiškia sutarties pažeidimą. Skirtingai nei sutarties su arbitru atveju, arbitražo institucijų teikiamos paslaugos nėra susijusios ir panašios į jokiais teismines funkcijas – arbitražo institucija nesikiša į ginčo nagrinėjimą ir atlieka tik komercines funkcijas (Kröl *et al*, 2003, p. 297).

Komercinių funkcijų, priešingai nei kvaziteisminių funkcijų, vykdymas, nesuponuoja poreikio apsaugoti arbitražo institucijas nuo galimų civilinių ieškinių. Pareiškiant ieškinį arbitražo institucijai, tai nekeltų pavojaus arbitražo institucijų statusui. Priešingai, būtų užtikrinama, kad arbitražo institucija laikytųsi savo prisiimtų pareigų ir už jų nevykdymą atsakytų nukentėjusiai šaliai. Svarbu ir tai, kad arbitražo institucijos įprastai savo taisyklėse yra apribojusios savo atsakomybę ir dauguma yra nurodžiusios išimtis, kokiais atvejais jos galėtų atsakyti už savo veiksmus. Taip arbitražo institucijos pačios apsaugo save nuo „kerštaujančių“ šalių. Tai tik patvirtina, kad arbitražo institucijoms nėra reikalinga taikyti tokios pačios apimties imuniteto nuo atsakomybės kaip ir arbitrams.

Be šių arbitro atsakomybės ir arbitražo institucijos atsakomybės skirtumų, yra aktualu atsižvelgti ir į kitus atsakomybės taikymo aspektus. Be to, kad arbitražo institucijos turėtų atsakyti už savo veiksmus, yra pripažįstamos ir tokios situacijos, kuomet arbitražo

institucija galėtų atsakyti už arbitro atliktus neteisėtus veiksmus (Warwas, 2017, p. 202). Kai arbitras ir arbitražo institucija sudaro sutartį, arbitras įsipareigoja ginčą nagrinėti pagal arbitražo institucijos patvirtintas taisykles, kitu atveju arbitražo institucija neleistų veikti arbitrams (Warwas, 2017, p. 141). Vis dėlto šių taisyklių nesilaikymas tiesiogiai padarinius sukelia ne arbitražo institucijoms, o ginčo šalims. Tokiu atveju ginčo šalys galėtų kreiptis dėl to, jog arbitražo institucija netinkamai įvykdė savo pareigas – neužtikrino, kad procesas vyktų pagal arbitražo institucijos taisykles. Šalys dėl žalos atlyginimo galėtų reikalauti tiesiogiai arbitražo institucijos atlyginti žalą (Torres Lagarde, 2015 cituota Varapnickas 2018, p. 222). Nors būtent arbitras pažeidė arbitražo institucijos taisykles, tačiau už tokį pažeidimą atsakytų būtent arbitražo institucija.

Jei būtų pripažinta, kad arbitražo institucija pažeidė sutartį ir iš jos būtų priteistas nuostolių atlyginimas, arbitražo institucija galėtų reikalauti kompensacijos iš arbitro (Rutledge, 2004, p. 188). Tad galima spręsti, kad arbitražo institucija įgyja reikalavimo teisę tik tada, kai arbitražo institucijai yra pritaikomos sankcijos už sutarties pažeidimą (Varapnickas 2018, p. 222). Priešingu atveju arbitražo institucija neįgytų regresio teisės į arbitrą, nors būtent jis būtų pažeidęs arbitražo institucijų taisykles ir sukėlęs neigiamus padarinius šalims.

Arbitražo institucijos ir arbitro bendradarbiavimas arbitraže yra svarbus veiksnys, siekiant užtikrinti arbitražo proceso kokybę. Dėl skirtingų atliekamų funkcijų arbitražo procese skiriasi ir arbitrams, ir arbitražo institucijoms taikomos atsakomybės apimtys. Arbitrams, nagrinėjantiems bylas, yra užtikrinamas tam tikros apimties imuniteto taikymas. Kadangi arbitražo institucija nedaro įtakos ginčui nagrinėti, o vykdo tik sutartimi prisiimtas funkcijas, nėra poreikio jai taikyti imunitetą nuo atsakomybės teisės normose, atsižvelgiant į tai, kad pačios arbitražo institucijos gali apriboti savo sutartinę atsakomybę. Kalbant apie arbitražo institucijų ir arbitrų atsakomybės santykį, paminėtina, kad tam tikrais atvejais arbitražo institucija gali būti laikoma atsakinga už arbitro atliktus veiksmus.

IŠVADOS

- 1) Arbitražo institucijos ir šalių sudaromi sutartiniai teisiniai santykiai turėtų būti laikomi *sui generis* santykiais, turinčiais dominuojančių paslaugų teikimo sutarties požymių. Arbitražo institucijos ir arbitro teisiniai santykiai taip pat susiformuoja *sui generis* sutarties pagrindu. Šiuo atveju yra susitariama dėl prievolės, kuri bus atliekama ginčo šalių naudai. Dėl to arbitro ir arbitražo institucijos sutartis yra artima sutartims, sudaromoms trečiųjų asmenų naudai. Tai, kad abiem atvejais yra sudaroma *sui generis* sutartis, lemia, kad arbitražo institucija turi *sui generis* statusą.
- 2) Atsižvelgiant į skirtingą valstybių praktiką, pastebėtina, kad arbitražo institucijoms gali būti taikomas absoliutus imunitetas, ribotas imunitetas arba yra įtvirtintas imuniteto netaikymas. Manytina, kad geriausias iš šių trijų yra pastarasis modelis. Absolūtaus ar riboto imuniteto arbitražo institucijoms įtvirtinimas nacionalinėje teisėje neatitinka arbitražo institucijų paskirties. Atsakomybės taikymas užtikrina tinkamą arbitražo institucijos pareigų vykdymą bei pačio arbitražo proceso skaidrumą. Akcentuotina, kad dėl savo sutartinio pobūdžio arbitražo institucijos savo taisyklėse gali riboti savo atsakomybę sutartinėms prievolėms. Dėl to imuniteto arbitražo institucijoms įtvirtinimas nacionaliniame reglamentavime nėra būtinas.
- 3) Arbitražo institucijoms turėtų būti taikoma sutartinė atsakomybė, nes arbitražo taisyklėse nustatytų funkcijų nevykdymas ar netinkamas vykdymas yra laikomas sutarties pažeidimu. Atsižvelgdamos į sutartinį santykių pobūdį, arbitražo institucijos savo taisyklėse galėtų nustatyti teisę, kuri būtų taikoma arbitražo institucijos ir ginčo šalių ginčiuose. Nesant tokio sutarimo, geriausia būtų taikyti *lex arbitri*, kaip labiausiai su ginču susijusi teisė. Nagrinėjant arbitražo institucijų ir arbitro atsakomybės santykį, tampa aišku, kad taikomos atsakomybės apimtis priklauso nuo atliekamų veiksmų. Dėl arbitražo proceso specifikos arbitražo institucija galėtų atsakyti prieš ginčo šalis už arbitrą.

1 priedas. Arbitražo institucijų taisyklės, susijusios su arbitražo institucijų atsakomybe¹⁸

	Institucija	Taisyklė dėl atsakomybės (originalo k.)	Taisyklė dėl atsakomybės (vertimas į lietuvių k.¹⁹)
I GRUPĖ			
1.	AAA	R-52. Applications to Court and Exclusion of Liability [...] (d) Parties to an arbitration under these rules shall be deemed to have consented that neither the AAA nor any arbitrator shall be liable to any party in any action for damages or injunctive relief for any act or omission in connection with any arbitration under these rules.	R – 52. Prašymai teismui ir atsakomybės pašalinimas [...] d) Laikoma, kad arbitražo šalys pagal šias taisykles sutiko, kad nei AAA, nei bet kuris arbitras nebus atsakingas nė vienai šaliai ieškinyje dėl žalos atlyginimo ar teismo sprendimo dėl bet kokio veiksmo ar neveikimo, susijusio su bet kuriuo arbitražu pagal šias taisykles.
II GRUPĖ			
2.	ICDR	Article 41. Exclusion of Liability The members of the arbitral tribunal, any emergency arbitrator appointed under Article 7, any consolidation arbitrator appointed under Article 9, any arbitral tribunal secretary, and the Administrator shall not be liable to any party for any act or omission in connection with any arbitration under these Rules, except to the extent that such a limitation of liability is prohibited by applicable law. The parties agree that no arbitrator, emergency arbitrator, consolidation arbitrator, or arbitral tribunal secretary, nor the Administrator shall be under any obligation to make any statement about the arbitration, and no party shall seek to make any of these persons a party or witness in any judicial or other proceedings relating to the arbitration	41 straipsnis. Atsakomybės išskyrimas Arbitražo teismo nariai, bet kurie pagal 7 straipsnį paskirti laikinieji arbitrai, bet kurie pagal 9 straipsnį paskirti konsolidavimo arbitrai, bet kuris arbitražo teismo sekretorius ir Administratorius (ICDR) neatsako nė vienai šaliai už veiksmus ar neveikimą, ryšium su bet koku arbitražu pagal šias Taisykles, išskyrus atvejus, kai toks atsakomybės apribojimas yra draudžiamas taikomų įstatymų. Šalys susitaria, kad nė vienas arbitras, ekstremaliųjų situacijų arbitras, konsolidavimo arbitras, arbitražo teismo sekretorius ar administratorius neprivalo pateikti jokių pareiškimų apie arbitražą, ir nė viena šalis nesiekia, kad kuris nors iš šių asmenų taptų šalimi ar liudytoju. bet koks teisminis ar kitas su arbitražu susijęs procesas

¹⁸ Sudaryta magistro darbo autorės remiantis AAA Arbitration Rules, 2013, ICDR International Dispute Resolution Procedures, 2021, ICC Arbitration Rules, 2021, VKAT Arbitražo procedūros reglamentantas, 2021, VIAC Arbitration Rules, 2018, LCIA Arbitration Rules, 2021, SCC Arbitration Rules, 2017, DIS Rules, 2018, HKIAC Administered Arbitration Rules, 2018 ir SIAC Rules, 2016.

¹⁹ Pateiktas neoficialus vertimas į lietuvių kalba.

3.	ICC	<p>Article 41. Limitation of Liability</p> <p>The arbitrators, any person appointed by the arbitral tribunal, the emergency arbitrator, the Court and its members, the ICC and its employees, and the ICC National Committees and Groups and their employees and representatives shall not be liable to any person for any act or omission in connection with the arbitration, except to the extent such limitation of liability is prohibited by applicable law.</p>	<p>41 straipsnis. Atsakomybės apribojimas</p> <p>Arbitrai, bet kuris arbitražo teismo paskirtas asmuo, laikinas arbitras, Teismas ir jo nariai, ICC ir jos darbuotojai, ICC nacionaliniai komitetai ir grupės bei jų darbuotojai ir atstovai neatsako asmenis už jokių veiksmus ar neveikimą, susijusius su arbitražu, išskyrus atvejus, kai toks atsakomybės ribojimas yra draudžiamas galiojančių įstatymų.</p>
4.	VKAT	<p>Article 47. Disclaimer</p> <p>Arbitrators, the Vilnius Court of Commercial Arbitration, the Chair of the VCCA, the Secretariat and its employees and representatives shall not be liable to any persons for any actions or mistakes in arbitration proceedings, except for the cases where such disclaimer is not allowed under the applicable law.</p>	<p>47 straipsnis. Atsakomybės ribojimas</p> <p>Arbitrai, Vilniaus komercinio arbitražo teismas, VKAT pirmininkas, Sekretoriatas ir jo darbuotojai bei atstovai neatsako jokiems asmenims už jokių veiksmus ar apsirikimą arbitražo procese, išskyrus atvejus, kai toks atsakomybės ribojimas neleidžiamas pagal taikomą teisę.</p>
5.	VIAC	<p>Article 46.</p> <p>The liability of arbitrators, the Secretary General, the Deputy Secretary General, the Board and its members, as well as the Austrian Federal Economic Chamber and its employees for any act or omission in relation to the arbitration is excluded to the extent legally permissible.</p>	<p>46 straipsnis.</p> <p>Arbitrų, generalinio sekretoriaus, generalinio sekretoriaus pavaduotojo, valdybos ir jos narių, taip pat Austrijos federalinės ekonomikos rūmų ir jų darbuotojų atsakomybė už bet kokius veiksmus ar neveikimą, susijusius su arbitražu, neįtraukta tiek, kiek tai teisiškai leidžiama.</p>
III GRUPĖ			
6.	LCIA	<p>Article 31 Limitation of Liability and Jurisdiction Clause</p> <p>31.1 None of the LCIA (including its officers, members and employees), the LCIA Court (including its President, Vice Presidents, Honorary Vice Presidents, former Vice Presidents and members), the LCIA Board (including any board member), the Registrar (including</p>	<p>31 straipsnis Atsakomybės apribojimas ir jurisdikcijos sąlyga</p> <p>31.1 Nei vienas iš LCIA (įskaitant jos pareigūnus, narius ir darbuotojus), LCIA teismas (įskaitant jo prezidentą, viceprezidentus, garbės viceprezidentus, buvusius viceprezidentus ir narius), LCIA valdyba (įskaitant bet kurį valdybos narį), sekretorius</p>

		any deputy Registrar), any arbitrator, any Emergency Arbitrator, any tribunal secretary and any expert to the Arbitral Tribunal shall be liable to any party howsoever for any act or omission in connection with any arbitration, save: (i) where the act or omission is shown by that party to constitute conscious and deliberate wrongdoing committed by the body or person alleged to be liable to that party; or (ii) to the extent that any part of this provision is shown to be prohibited by any applicable law.	(įskaitant bet kuri sekretoriaus pavaduotoją), bet kuri arbitražą, bet kuri laikiną arbitražą, bet kuri arbitražo sekretorių ir bet kuri arbitražo teismo ekspertą, neatsako bet kokiai šaliai už bet kokią veiksmą ar neveikimą, susijusį su arbitražu, išskyrus: i) kai šalis įrodo, kad veiksmas ar neveikimas yra sąmoningas ir apgalvotas neteisėtas elgesys, kuri padarė įstaiga ar asmuo, kuris, kaip įtariama, yra atsakingas tai šaliai; arba ii) tiek, kiek bet kuri šios nuostatos dalis yra draudžiama pagal galiojančius įstatymus.
7.	SCC	Article 52 Exclusion of liability Neither the SCC, the arbitrator(s), the administrative secretary of the Arbitral Tribunal, nor any expert appointed by the Arbitral Tribunal, is liable to any party for any act or omission in connection with the arbitration, unless such act or omission constitutes willful misconduct or gross negligence.	52 straipsnis Atsakomybės pašalinimas Nei SCC, nei arbitras(-ai), Arbitražo teismo administracinis sekretorius, nei bet kuris Arbitražo teismo paskirtas ekspertas nėra atsakingas bet kuriai šaliai už bet kokią veiksmą ar neveikimą, susijusį su arbitražu, nebent toks veiksmas ar neveikimas yra tyčinis nusižengimas arba didelis aplaidumas.
8.	DIS	Article 45 Limitation of Liability 45.1 An arbitrator shall not be liable to any person for any acts or omissions in connection with such arbitrator's decision-making in the arbitration, except in case of an intentional breach of duty. 45.2 For any other acts or omissions in connection with the arbitration, an arbitrator, the DIS, its statutory organs, its employees, and any other person associated with the DIS who is involved in the arbitration shall not be liable, except in case of an intentional breach of duty or gross negligence.	45 straipsnis Atsakomybės apribojimas 45.1 Arbitras neatsako asmenims už jokių veiksmus ar neveikimą, susijusius su tokio arbitro sprendimų priėmimu arbitraže, išskyrus tyčinį pareigos pažeidimą. 45.2 Už bet kokius kitus veiksmus ar neveikimą, susijusį su arbitražu, arbitras, DIS, jos įstatyminiai organai, darbuotojai ir bet kuris kitas su DIS susijęs asmuo, dalyvaujantis arbitraže, neatsako, išskyrus tuos atvejus, kai egzistuoja tyčinis pareigų pažeidimas ar didelis neatsargumas.
9.	HKIAC	Article 46. Exclusion of Liability 46.1 None of the Council members of HKIAC nor any body	46 straipsnis. Atsakomybės pašalinimas 46.1 Nei vienas iš HKIAC tarybos narių, nei kitas organas

		<p>or person specifically designated by it to perform the functions in these Rules, nor the Secretary-General of HKIAC or other staff members of the Secretariat of HKIAC, the arbitral tribunal, any emergency arbitrator, tribunal-appointed expert or tribunal secretary shall be liable for any act or omission in connection with an arbitration conducted under these Rules, save where such act was done or omitted to be done dishonestly.</p>	<p>ar asmuo, specialiai paskirtas jos atlikti šiose Taisyklėse nurodytas funkcijas, nei HKIAC generalinis sekretorius ar kiti HKIAC sekretoriato darbuotojai, arbitražo teismas, laikinasis arbitras, tribunolo paskirtas ekspertas ar tribunolo sekretorius nėra atsakingas už bet kokią veiksmą ar neveikimą, susijusį su arbitražu, vykdomu pagal šias Taisykles, išskyrus atvejus, kai toks veiksmas buvo padarytas ar neatliktas dėl nesąžiningumo.</p>
IV GRUPĖ			
10.	SIAC	<p>Rule 38. Exclusion of Liability 38.1 Any arbitrator, including any Emergency Arbitrator, any person appointed by the Tribunal, including any administrative secretary and any expert, the President, members of the Court, and any directors, officers and employees of SIAC, shall not be liable to any person for any negligence, act or omission in connection with any arbitration administered by SIAC in accordance with these Rules.</p>	<p>38 taisyklė. Atsakomybės pašalinimas 38.1. Bet kuris arbitras, įskaitant bet kurį laikinąjį arbitrą, bet kurį Tribunolo paskirtą asmenį, įskaitant bet kurį administracinį sekretorių ir ekspertus, prezidentą, teismo narius ir SIAC direktorius, pareigūnus ir darbuotojus, neatsako nė vienam asmeniui už bet kokią aplaidumą, veiksmą ar neveikimą, susijusį su arbitražu, kurį pagal šias taisykles administruoja SIAC.</p>

NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (1980). OL C 169, p. 10-22.
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. birželio 17 d. reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės. *OL L 177, p. 6–16*.
3. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 39-961.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262

Užsienio valstybių teisės aktai:

5. Arbitration Act (1996) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents> [žiūrėta 2021 m. vasario 10 d.]
6. Australia's International Arbitration Act, 1974 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2018C00439> [žiūrėta 2021 m. vasario 10 d.]
7. International Arbitration Act of Singapore (1994) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://sso.agc.gov.sg/Act/IAA1994?ValidDate=20210102> [žiūrėta 2021 m. vasario 10 d.]
8. Spain's Arbitration Act (2003) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/international-arbitration-laws-and-regulations/spain> [žiūrėta 2021 m. vasario 10 d.]
9. Arbitration Act (2010) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/1/enacted/en/print.html> [žiūrėta 2021 m. vasario 10 d.]

Specialioji literatūra:

Monografijos, studijos, vadovėliai, įstatymų komentarai:

10. Baublys, L. ir kt. (2015). *Teisės teorijos įvadas*. Vadovėlis. Vilnius: Leidykla „MES“.
11. Blackaby, N. *et al.* (2015). *Redfern and Hunter on International Arbitration (Sixth Edition)*, Oxford: Oxford University Press.
12. Born, G. B. (2014). *International Commercial Arbitration (Second Edition)*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International.

13. Carlevaris, A. (2014) Preliminary Matter: Objections, Bi-furcation, Request for Provisional Measures. In: Giorgetti, C. (ed.) (2014). *Litigating International Investment Disputes: A Practitioner's Guide*. Leiden: Koninklijke Brill, 173-205.
14. Dominas, G., Mikelėnas, V., (1995). *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia.
15. Ferrari, F. (ed.) (2015). *Rome I Regulation. Pocket Commentary*. Munich: Sellier European Law Publishers.
16. Fouchard, Gaillard, Goldman *on International Commercial Arbitration* (1999). Edited by Emmanuel Gaillard and John Savage. Hague: Kluwer Law International.
17. Fry, J., Greenberk, S. and Mazza, F. (2012). *The Secretariat's Guide to ICC Arbitration*. Paris: ICC Publication.
18. Imhoos, C. et al, (2015). *ICC Arbitration in Practice*. Hague: Kluwer Law International.
19. Ivanauskienė, E. (2016). Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
20. Kelnys, S. et al. (2012). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
21. Varpnickas, T. (2018). Arbitro civilinė atsakomybė ir jos ribos. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
22. Kleiman, E. (2015). The SNF v. International Chamber of Commerce Case and the Obligation to Conduct Arbitration Proceedings with “Expected Dispatch”. In: Bray, D., Bray, H. L. (eds.) (2015). *International Arbitration And Public Policy*. Huntington: Juris, 49-92.
23. Lew, J. D. M., Mistelis, L. A. and Kröl, S. (2003). *Comparative International Commercial Arbitration*, Aphen aan den Rijn: Kluwer Law International.
24. Mikelėnas, V. (1995). *Civilinės atsakomybės problemos*. Lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia.
25. Mikelėnas, V., Nekrošius, V. ir Zemlytė, E., (2016). *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras.
26. Price, C. (2012). Liability of Arbitral Institutions in International Arbitration. In: Wautelet, P., Kruger, T., and Coopens, G. (2012). *The Practice of Arbitration: Essays in Honour of Hans Van Houtt*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 219-226.

27. Warwas, B. (2017). *Liability of Arbitral Institutions: Legitimacy Challenges and Functional Responses*. Hague: T. M. C. Asser Press.

Periodiniuose moksliniuose leidiniuose publikuoti straipsniai:

28. Baizeau, D. (2009). Liability Of Arbitral Institutions: Increased Scrutiny By The Courts Of The Seat? *ASA Bulletin*, 27(2), Hague: Kluwer Law International, 383-396.
29. Berger, K. P. (2018). Institutional Arbitration: Harmony, Disharmony and the “Party Autonomy Paradox”. *Arbitration International*, 34(4), Oxford: Oxford University Press, 473-493, <https://doi.org/10.1093/arbint/aiy028>.
30. Elfirai, S. N, Hasaan, A. A., Lozano, L. (2018). Arbitral Institutions Through The Magnifier: On The Nature Of Their Decisions And Exposure To Suit. *The Cardozo Journal Of Conflict Resolution*. 19(2), New York: Cordozo School of Law, 309-358.
- Schroeter, U. G. (2017). Ad Hoc or Institutional Arbitration – A Clear-cut Distinction? A Closer Look At Borderline Cases. *Contemporary Asia Arbitration Journal*, 10(2), 141-199.
31. Fan, K. (2017). Arbitrator's Contract. In: Bjorklund., A., Ferrari F. and Kröll, S. (eds.). *Cambridge Compendium of International Commercial and Investment Arbitration*. Cambridge: Cambridge University Press.
32. Gouveia, F. M., Trigo, A. C. (2018). Liability of Arbitral Institutions: A Case Law Overview, *Revista Brasileira de Arbitragem*, 15(60), p. 59-79.
33. Krūminš, T. (2017). Arbitration in Latvia: A Cautionary Tale? *Journal of International Arbitration*, 34(2), Hague: Kluwer Law, 303–332.
34. Rasmussen, M. (2002) Overextending Immunity: Arbitral Institutional Liability in the United States, England and France. *Fordham International Law Journal*, 26(6), New York: The Berkley Electronic Press, 1824-1875.
35. Robine, E. (1989). The Liability Of Arbitrators And Arbitral Institutions In International Arbitrations Under French Law. *Arbitration International*, 5(4), Oxford: Oxford University Press, 323-332.
36. Roitman, S. (2010). Beyond Reproach: Has The Doctrine Of Arbitral Immunity Been Extended Too Far For Arbitration Sponsoring Firms. *Boston College Law Review*, 51(2), Hanover: Boston College Law Review, 557-594.
37. Rutledge, P. B. (2004). Toward a Contractual Approach to Arbitral Immunity. *Georgia Law Review*, 39(1), p. 151-214.

38. Timar, K. (2013). The Legal Relationship Between The Parties And The Arbitral Institution. *ELTE Law Journal*, 2013/1, Budapest: Eötvös University Press, 103-122.
39. Varapnickas, T. (2017). Galimai padarytos nusikalstamos veiklos paaikėjimo arbitraže teisiniai padariniai. *Teisė*, 105(2017), 155-169.
40. Veeder, V. V. (2018). Arbitrators and Arbitral Institutions: Legal Risks For Product Liability. *American University Business Law Review*, 5(3), Washington: American University Washington College of Law, 335-353.
41. Wilhelmi, E. (2006) How Far Is Too Far: Reexamining The Continuing Extension Of Arbitral Immunity To Arbitral Organizations. *Journal of Dispute Resolution*, 2006(1). Columbia: University of Missouri School of Law Scholarship Repository.

Specializuotuose interneto puslapiuose publikuoti straipsniai:

42. Morwale, H. (2020). *Jurisdiction clause in the Liability Limitation Provision of the New LCIA Rules 2020: Reactive to Proactive, but is it enough?* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2020/08/29/jurisdiction-clause-in-the-liability-limitation-provision-of-the-new-lcia-rules-2020-reactive-to-proactive-but-is-that-enough/> [žiūrėta 2021 m. kovo 1 d.].
43. Sharma, A. (2019). *The Contractual Relationship Between The Institution and Arbitrator* [interaktyvus], Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/330364849_The_Contractual_Relationship_between_the_Institution_and_Arbitrator [žiūrėta 2021 m. vasario 14 d.].

Praktinė medžiaga:

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika:

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-327/2012.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-88-684/2015.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-327-687/2015 .
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-387-421/2016.

Lietuvos apygardos teismų praktika:

48. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. balandžio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-620-565/2019.

Užsienio valstybių teismų praktika:

49. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo teismo 1871 m. gruodžio mėn. sprendimas byloje *Bradley v. Fisher*, Nr. 80 U.S. 335.
50. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1978 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *Butz v. Economou*, Nr. 76-709.
51. Jungtinių Amerikos Valstijų Apeliacinio Teismo 1982 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas byloje *Corey v. New York Stock Exchange*, Nr. 80-1408.
52. Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinio teismo 1990 m. kovo 15 d. sprendimas *Austern v. Chicago Board Options Exchange, Inc.*, Nr. 520.

Kiti šaltiniai:

Nuolatinių arbitražo institucijų arbitražo taisyklės:

53. AAA Arbitration Rules (2013). Prieiga per internetą: <https://www.adr.org/sites/default/files/Commercial-Rules-Web.pdf> [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
54. DIS Rules (2018) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.disarb.org/en/tools-for-dis-proceedings/dis-rules> [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
55. HKIAC Administered Arbitration Rules (2018) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.hkiac.org/sites/default/files/ck_filebrowser/PDF/arbitration/2018%20Rules%20book/2018%20AA%20Rules_English.pdf [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
56. ICC Arbitrations Rules (1998) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.trans-lex.org/750200/_/icc-arbitration-rules-1998/#head_42 [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
57. ICC Arbitration Rules (2021) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-of-arbitration/> [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
58. ICDR International Dispute Resolution Procedures (2014) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.icdr.org/sites/default/files/document_repository/ICDR_Rules.pdf?utm

- _source=icdr-website&utm_medium=rules-page&utm_campaign=rules-intl [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
59. ICDR International Dispute Resolution Procedures (2021) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.icdr.org/sites/default/files/document_repository/ICDR_Rules_0.pdf?utm_source=icdr-website&utm_medium=rules-page&utm_campaign=rules-intl-update-1mar [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
60. LCIA Arbitration Rules (2021) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2020.aspx [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
61. SCC Arbitration Rules (2017) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://sccinstitute.com/media/1407444/arbitrationrules_eng_2020.pdf [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
62. SIAC Rules (2016) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.siac.org.sg/our-rules/rules/siac-rules-2016> [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
63. VIAC Arbitration Rules (2018) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://www.viac.eu/en/arbitration-rules> [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
64. VKAT Arbitražo procedūros reglamentas (2021) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.arbitrazas.lt/failai/2021%20VKAT%20ARB%20REGLAMENTAS/VKAT%202021%20Arbitra%C5%BEo%20P%20REGLAMENTAS_clean_BE%20RIED%C5%B2_LT.pdf [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].

Nuorodos į interneto puslapius:

65. Arbitrazas.lt. *Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika. 2019 m.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://www.arbitrazas.lt/failai/Statistika/VKAT%20statistika%202019%20m..pdf> [žiūrėta 2020 m. kovo 16 d.].
66. Iccwbo.org. *2019 ICC Dispute Resolutions Statistics. The International Chamber of Commerce has published a full statistical report, offering an in-depth breakdown of the numbers behind the growth of ICC Arbitration and ICC Mediation for 2019* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://iccwbo.org/publication/icc-dispute-resolution-statistics/?_cldee=YWdvaW5zQHZlbGF3LmNvbQ%3d%3d&recipientid=contact-780a89b59404e911a99f000d3ab38ab1-

21e05c3601bf47269c914a7e44dfe730&esid=78bdfd3f-c4c2-ea11-a812-000d3aba77ea [žiūrėta 2020 m. kovo 16 d.].

67. Lcia.org. *Record number of LCIA Cases in 2020* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lcia.org/News/record-number-of-lcia-cases-in-2020.aspx> [žiūrėta 2020 m. kovo 16 d.].
68. Siac.org.sg. *SIAC Sets a New Record in 2019* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.siac.org.sg/69-siac-news/655-siac-sets-a-new-record-in-2019> [žiūrėta 2020 m. kovo 16 d.].
69. Siac.org.sg. *Annual Report 2020* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.siac.org.sg/images/stories/articles/annual_report/SIAC_Annual_Report_2020.pdf [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.].

SANTRAUKA

Arbitražo institucijų teisinis statusas ir atsakomybė

Ieva Bilotaitė

Magistro darbe analizuojama arbitražo institucijų statuso ir atsakomybės tema. Pirmojoje magistro darbo dalyje yra siekiama nustatyti arbitražo institucijų teisinį statusą, analizuojant institucinio arbitražo sampratą, arbitražo institucijų atliekamas funkcijas bei arbitražo institucijos sukurtus santykius arbitražo proceso metu. Arbitražo institucijų sukurti sutartiniai santykiai yra išskirtiniai ir turi įvairių civilinės teisės sutarčių bruožų, dėl to sutartys su arbitražo institucija turėtų būti priskiriamos prie *sui generis* rūšies. Artimiausiomis tokioms *sui generis* sutartims turėtų būti laikomos paslaugų sutartis (arbitražo institucijos ir ginčo šalių sutartis) ir sutartis trečiojo asmens naudai (sutartys tarp arbitražo institucijos ir arbitrų). Tai lemia ir arbitražo institucijos *sui generis* statusą.

Antroji magistro darbo dalis yra skirta išsiaiškinti, ar arbitražo institucijoms turėtų būti taikomas imunitetas. Pirmiausia buvo vertinamas skirtingoms teisės tradicijoms priklausančių valstybių reglamentavimas ir teismų praktika. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse arbitražo institucijoms yra suteikiamas imunitetas, vertinant tai, kad arbitražo institucijos yra kvaziteisminės institucijos. Civilinės teisės tradicijos valstybėse arbitražo institucijai nėra taikomas teisminis imunitetas ir ji gali būti laikoma atsakinga. Vertinant arbitražo institucijų arbitražo proceso taisykles, matyti, kad pasirinktos arbitražo institucijos siekia sau taikyti imunitetą arba apriboti atsakomybės taikymą. Valstybių reguliavimo ir teismų praktikos analizė leidžia daryti išvadą, kad arbitražo institucijoms turėtų būti taikoma atsakomybė, nes ji užtikrina arbitražo proceso skaidrumą ir efektyvumą.

Nustačius, kad arbitražo institucijoms turėtų būti taikoma atsakomybė, yra tiriamos jos taikymo sąlygos. Sutartinis arbitražo institucijų santykių pobūdis lemia, kad arbitražo institucijoms turėtų būti taikoma sutartinė atsakomybė. Analizuojama buvo ir tai, kokia teisė turėtų būti taikoma ginčams su arbitražo institucija. Pirmenybė yra teikiama susitarimui, jei jo nėra, turėtų būti taikoma arbitražo vietos teisė. Šioje magistro darbo dalyje taip pat nagrinėjamas ir arbitražo institucijų atsakomybės santykis su arbitrų atsakomybe. Dėl skirtingo statuso skiriasi ir šių subjektų atsakomybės ribos.

SUMMARY

Legal Status and Responsibilities of Arbitration Bodies

Ieva Bilotaitė

The Master thesis deals with the topic of the position and responsibility of arbitration institutions. The first part of the Master's thesis aims to determine the legal status of arbitral institutions by analyzing the concept of institutional arbitration, the functions performed by arbitral institutions, and the relations established by the arbitral institution during the arbitral proceedings. The contractual relationship established by arbitral institutions is unique and has various characteristics of civil contracts, which is why contracts with an arbitral institutions must be classified as *sui generis*. Such *sui generis* contracts are most likely to be seen as close to service contracts (contracts between the arbitral institutions and the parties to the dispute) and contracts for the benefit of third parties (contracts between the arbitral institutions and the arbitrators). This also determines the *sui generis* status of the arbitral tribunal.

The second part of the Master's thesis is devoted to the question of whether immunity should apply to arbitral institutions. First, laws and jurisprudence of the different legal traditions were examined. In common law states, immunity is granted to arbitral institutions by taking into account that arbitral institutions are quasi-judicial bodies. In civil law tradition states, the arbitral institution is not subject to judicial immunity and can be held liable. An evaluation of arbitration rules shows that arbitral tribunals seek to enjoy immunity or limit liability. Overall, the conclusion is that arbitral institutions should be considered liable because transparency and efficiency are guaranteed.

Having established that arbitral institutions should be held liable, the conditions for their application are analyzed. The contractual nature of the relationship between arbitral institutions means that arbitral institutions should be subject to contractual liability. The law applicable to disputes with an arbitral institution is also analyzed. The agreement is to be preferred. If there is no agreement, the laws of the place of arbitration are to be applied. This part of the Master thesis also examines the relationship between the liability of arbitral institutions and the liability of arbitrators. Due to the change in status, the limits of liability of these institutions also differ.